ВІСТІ

Братства кол. Вояків 1 УД УНА

Рік II. Липень 1951 Ч. 7 (9)

Борцям Бродів Слава!

„Здобудеш Українську Державу або згинеш в боротьбі за неї"

Єрген Коновалець

М-р Олег Лисяк
воєнний звітодавець 1 УД

Бій – не катастрофа

Майже загально прийнятою аксіомою в понятті пересічного українського громадянина стала „правда", що бій, який відбувся в липні 1944 року під Бродами, є ніщо інше, як національна катастрофа. Зокрема, негайно після закінчення війни прийнято було говорити про „жахливу різню", „бездумну і безцільну жертву", і т. д., і т. д.

Найбільше поширювали цю „істину" ті, що звичайно спритно викручуються із будь якої активної дії, у війську не служать, в тюрмах не сидять, а якщо свого часу навіть записались були теж до Дивізії, то вже зарані подбали про реклямаційний листок. Звичайно, найбільш горлали ті, що, користаючи з часу, коли українська дивізія протягом двох тижнів кривавилась, ставлячи спротив ворогові і обороняючи шлях на Львів, — мали час вивезти свої тройгендерські прибутки зі Львова до Криниці, а там до Словаччини чи до Відня.

Нема нічого дивного, що в розвалі східнього фронту наприкінці війни, при втраті цілої української території, при майже цілковитому браку української преси, при тодішньому ставленні німців — було мало шансів дати громадськості вірний образ бою, що його вела найбільша від часу наших Визвольних Змагань українська регулярна частина. Так само не було для цього можливости й негайно після війни. В умовах унрівських таборів, де лише тінь підозріння про колишню приналежність до Дивізії могла легко довести до „репатріяції", де аж роїлось від донощиків — годі було говорити про бій під Бродами вголос. Очевидно, були і такі спроби, зокрема в рімінському таборі — але всежтаки не можна не визнати переваги друкованої преси, що доходить до кожного читача, над цикльостилевими внутрішньо-таборовими виданнями. А українська преса в цьому часі писала про все, лише не про своє військо. А якщо й писала, то — пригадуючи авґсбурзьке „Наше Життя" — лише, щоб вилляти чергове відро помиїв на українських вояків, що сиділи тоді за дротами.

Цілком зрозуміло, що серед українського суспільства зростала „шептана пропаганда", згідно з якою брідський бій, в якому український вояк два тижні стримував набагато переважаючого ворога — став лише непотрібною, а то й шкідливою гекатомбою, де під нещадними ударами ворога тисячами, а то й десятками тисяч гинули діти, безпорадно і безцільно... В уяві тих, що фронт знали лише з кіно-тижневиків, Броди стали синонімом жахливої різанини невишколеної молоді...

Нема потреби застанавлятись над тим, чи битва під Бродами була битвою за українську справу, отже, чи її треба записати в реєстр боїв Визвольних Змагань. Ця справа така ясна і очевидна, що навіть найзапеклішій опортуніст, який в 1944 році ховався за плечима вояків дивізії а в наступних роках обливав дивізію помиями, мусить це сьогодня вже признати. Ми хочемо говорити про що інше. Не про **„за що"** — а про те, **„як"**.

Бій під Бродами, був, без сумніву, боєм з досить високими втратами. На полі бою лягло важко пораненими і вбитими (що в практиці в тодішних умовах було однозначне) — коло трьох тисяч вояків, себто майже одна чверть складу дивізії. Невелика (як можна судити з зізнань поворотців) частина потрапила до полону, коло двох тисяч пробилось через вороже кільце і повернулось до кадри. Якщо навіть половина з решти тих, що лишилися цілі, просто повернулась до хати — то все таки декілька тисяч поповнили ряди УПА (про що є певні відомості і про що не треба ніколи забувати).

Нікому, мабуть, крім родин тих, що не повернулись спід Бродів, не є смерть і рани брідських борців так болючі, як нам, їх товаришам. Ні з ким так не зживаєшся, як з товаришами війська і тюрми — це правда, відома в цілому світі. А з тими, що поклали свої голови в прориві і в обороні шляху на Львів ми перебули довгі місяці військового вишколу, ділились шматком хліба і ковтком води, докурювали спільно цю саму цигарку, разом читали листи з дому, розповідали один одному найтаємніші мрії, і переказували своє останнє бажання на випадок: „Коли мене влучить куля"...

Ми шкодуємо їх, але знаємо дві речі- перше, що вони не вмерли даремно, а друге — що вони не загинули як безборонні вівці. Вони боролись до останнього, вони гинули „в товаристві", вони вмирали з затисненими зубами. Вони, як і ті, що пробились через ворожі кільця, як і ті, що пішли після Бродів в ліс, показали ворогові, що український вояк дорого продав своє життя. Це були старі, загартовані в боях вояки, як майор Палієнко, чудовий артилерист, це були молоді представники нового українського покоління, як Ю. Гвоздецький, що загинув опісля в УПА, як „Емір-Кора". Це такі, як ті, що їм не пощастило вирватись з кільця, але які зуміли вирватись з большевицьких лабетів.

Ніхто з них не просив пощади, хоч більшість з них не були „патентовані" герої, а лише молоді хлопці, які вперше бачили смерть. Не раз кожному з них приходило на думку: „Мені вже однаково. Хай буде, що буде...", але у вирішну хвилину вони ще раз підіймались, ще раз ладували кріси і ще раз їхнє вже може і не гучне: „Слава!" розлягалось в підбрідських житах.

Вони мали гострі зуби, старі вояки і ці „сімнадцятирічні щенюки", як їх там називали, і це якраз наповняє нас гордістю за наших друзів спід Бродів.

Чи ж може бути більш правдивий і вірніший образ, що характеризує брідський бій, як те, коли на заклик здаватись відповідає мовчанка і лоскіт замків заряджуваних крісів?...

Чи ж може бути щось прекрасніше, як останній заклик молодого, навіть не старшини, але якраз одного із цих „сімнадцятирічних щенят" до своїх, оточених ворогами товаришів: „Хлопці, це вже мабуть, останній раз на цій землі: підіймись, бігом марш! Слава!"...

Батьки, жінки, родичі вояків спід Бродів! Друзі — дивізійники, Дорогі Товариші зброї!

Коли у Вашій приявності хтось говоритиме про брідський бій — підніміть сміло і гордо чола!

Нашими очима

Дороговказ волі

Ми пішли під Броди, щоб на визвольному шляху поставити ще один дороговказ, що веде до Волі.

Там, у стіп Маркіянової Підлиської Гори, принесли ми кровну жертву молодого українського покоління, що, зроджене в бурі революції, виховане на традиціях Маківки, Крутів, Чортківської Офензиви й Львівських „Бриґідок", зміст й ціль життя свого вбачало у здійсненні заповіту великого Коновальця: „Здобудеш Українську Державу або згинеш в боротьбі за неї!"

Ми вірили й віримо, що кров і тільки кров виведе нас з неволі. Ми щасливі, що могли скропити нею українські подільські лани й закарбувати на сторінках визвольного змагу українського народу ще одну дату чинної дії на полі бою. — Не траґічну дату! Броди не мусять перейти до нашої історії, як місце плачу й поминок! — Ми, що їх творили, наші друзі, що там полягли й ми, кому Боже Провидіння дозволило вирватися з окруження й жити, — вважали брідську битву не траґедією, а тільки великим, хай і в несприятливих умовинах проведеним випробованням сил, ще одним етапом в здійснюванні Четвертого Універсалу.

Броди це місце, де вперше від десятиліть, український регулярний вояк стрінувся з ворогом, де він зі зброєю в руках боровся віч на віч, міряв з ворогом свої сили й відчув їх.

Для нас Броди це не тільки оточення, кілька тисячів поляглих, ранених, полонених. Це в першу чергу й головно бравурний протинаступ пор. Рудичева, незабутня постать майора Палієнка, це постріляні нашими протитанковими вояками тулуби Т 34, це пробойовий відділ, що під командою дивізійного капеляна о. Левенця, переможним боєм прориваєтся крізь лінії большевицького окруження, це врешті цільний вогонь нашої артилерії й завзяття неустрашимих фюзилерів.

Ці Броди ми святкуємо й память про них останеться в нас назавжди.

Орт.

Євген Шипайло
хор. 1 УД

„Від'їзджаєм в далеку дорогу..."

Заскрипіли сухо гамульці і паротяг, відсапнувши астматично ще кілька разів, зупинився. Майже рівночасно відчинилися двері вагонів і гомін дзвінких юних голосів наповнив дрімливу вечірню тишу великої залі.

З невеликим дерев'яним куферком в руці, як личить рекрутові, пригнувшись трохи наперед під тягарем наплечника, виходжу на площу перед станційним будинком города князя Льва. Очима шукаю „дев'ятки" і за хвилину втискаюсь в порожній куток на плятформі. Їдемо.

Гамір і шум міста не в силі сполошити моїх думок, що самовільно повертаються на сотню кілометрів назад, де кілька годин тому сльози матері й сестри пращали молодого новобранця.

„Пиши.... не забудь.... повертайся здоровий..." шепотіли, мов молитву, їх уста; „іди, сину, йди — бо треба!" — гомоніли глухо батькові слова. І здається мені, що більш нічого не залишилось в пам'яті, все зникло, і тільки рідні голоси бренять весь час в ухах і любі постаті стоять перед очима...

Висідаю з трамваю і поволі прямую до своєї хати. Останні проміння сонця золотять вершки будинків, на добраніч. Сьогодні залишилось ще тільки кілька годин для мене самого, завтра покидаємо Львів.

В кімнаті переглядаю ще раз деякі речі, перепаковую наплечник, ховаю ще кілька листів і знимок в кишеню. На спомин. Ще останнім поглядом обхоплюю знайомі стіни, пращаюсь востаннє з ними і виходжу з речами. Сьогодні ночуватиму в казармі, бо завтра досвіта треба бути вже на ногах.

Шум голосів, переплетений гучнішими окликами, править за дороговказ. Перед будинком і в середині його стоять гуртами молоді хлопці, весело розмовляючи, жартуючи. Голошуся в канцелярії, приміщую свої речі на поверховому ліжку і, віднайшовши знайомих товаришів, сходжу разом з ними вниз, на вечерю. Гостять нас доброю зупою в військових їдунках, і хлібом — наче при війську. Тоді ще не прочуваю, що та військова їдунка і кусень хліба, стануть для мене через цілих чотири роки чимось щоденним, малою часткою вояцького буття: в казармі, на фронті і в полоні. У веселій розмові сходить швидко час і щойно свисток дижурного нагадує, що вже пізно.

* * *

Неділя, 17-го липня, год. 5-та ранком. В будинку рух, гамір і метушня — мов у вулику. Хто докінчує ранню туалету, хто допиває нашвидку чашку кави, закусюючи хлібом, ще „з дому", дехто, вже готовий і причепурений, нетерпляче очікує перед будинком, коли вже рушатимемо, або в колі знайомих скорочує час розмовою про те, що було і що буде. Поволі вуличка перед будинком наповнюється щораз більше гамірною юрбою. Тут помічаєте і старших „ветеранів", які вже тримали кріса в руках і носили на собі вояцький однострій, — і молодиків, які ще не зовсім перестали бути дітьми; тут представники родючого Поділля і пахучої травами й чатинням Гуцульщини, тут і прості селянські хлопці, і сини міст та містечок, інтелігенти, колишні учні чи студенти. Але всі вони мають одне спільне: всі вони

„Сіяють їх прапори в сонці..." на маніфестації добровольців перед від'їздом на військовий вишкіл.

добровольці, всі вони добровільно покинули рідну хату, щоб навчитися воєнного ремесла і стати в ряди борців за свободу свого народу. І це велике бажання єднає їх усіх, цю різнобарвну масу, в один великий гурт, одне тіло.

Гаряче літнє сонце піднімається що раз вище на темній синяві неба і немов нагадує, що вже час до відходу. Лунають команди, швидко зникають метушня і гамір, залишаються тільки стрункі лави. Сотня за сотнею відходять в напрямі Пелчинської вулиці на спільне польове Богослуження.

Невеликий польовий вівтар замаєний зеленню і синьо-жовтими прапорами, напроти мовчазні ряди добровольців. М'яким серпанком піднімається дим кадила. Луна́є команда „струнко". Тихо падають слова святого Євангелія, щиро і з запалом вітає виструнчені лави польовий духовник. Розлягається маршова пісня; під її звуки рушають сотні вулицями міста в напрямі театру. Одна по одній, рівним кроком, з піснею на устах... „Хлопці, підемо", „Гей у лузі", „Машерують добровольці" — зливаються в одну могутню мелодію, відбиваються від темних мурів міста і линуть ген далеко, далеко...

На площі театру вітають нас окликами і квітами маси святково вбраного народу. Прийшли, щоб з гордістю повітати і попращати рідних синів і братів. Вже давно не бачив Львів такого здвигу, не відчув такого піднесення, не чув таких слів і пісень. Аж діждався, сьогодні, 17-го липня 1943 року.

* * *

Останні хвилини — чи повернемося знову? Кого з нас оплакуватимуть матері й сестри? Куди закине ще нас незнана доля? Ніхто цього не знає і ніхто не старається про це думати, хіба десь в закутині мозку ворушаться такі думки. Бо ж ми всі готові жертвувати своє молоде життя для великої Ідеї!

На стінах вагонів появляються емблеми, карикатури й гасла, лунають пісні, чуються слова пращання; часом стримуване ридання вріжеться дисонансом в вуха. Солодкі і до болю тяжкі ці останні хвилини, як швидко минають вони...

Закрутились колеса, поїзд рушив, залишаючи за собою наших близьких і рідних. Ще видно їх, ось вони вже зникли, розпливлися, пропали. Їдемо в чужину, в далеке невідоме, — але тільки частина нашого „я", бо друга частина залишилась там, далеко, на Рідній Землі...

„Слава Україні!" — ось клич, під яким йшли до війська українські юнаки — сини села і міста.

Інж. Мирослав Шарко
хор. 1 УД

Кедь ми прийшла карта...

Прийшов нарешті той довго вичікуваний день від'їзду. Скоріш ніж здавалось.

Востаннє проходив кімнати. Пробігав пожадливим поглядом знайомі лінії обстановки, — хотів закарбувати собі в пам'яті усе, щоб на довше осталось тепло від приютливого домашнього гнізда. Чимсь млісно теплим несло із кожного кутка, прямо золоті пасма в минуле. Невидні нитки споминів в'язали його з кожною дрібничкою, не хотіли рватися.

Старе, (припорошене трішки в одному місці — стирка не засягнула) — фортеп'яно привітно усміхалося білими клявішами, висовувало ноги, не давало пройти. Змахнув ще сиву латку рукавом.

Обдивляв усе: полинялий килим, образ Пречистої (він нині якийсь інакший, не той, що кожного ранку), стіл, де кожна пляма це котресь не таке собі просте „ікс" із альгебричних задач (мусів зводити нераз неодну виміну поглядів на тему невтручання незаінтересованих у Архимедові медитації), далі — риски олівцем на дверях — його щорічний ріст (прийшло йому чогось на думку, що він повинен бути вже доволі високий). В куті несміливо тулилася за піч його шафка з книгами. Відбивалася в зеркалі струнка панянка — гітара, та великий темний годинник на стіні, не цікавлячись нічим на світі індиферентним, рівномірним „тік-так" про себе відкроковував час.

Призадумався. Зір його впав на олив'яні фігурки жовнірів, що незавважено для нікого призиралися горді на свої стрункі постаті у зеркалі із туалетного столика. Усміхнувся. Нагадалися колишні дитячі іграшки: баталії олив'яних істот, криваві січі, олив'яні інваліди по війнах із лютим Петром-царем.

Із урочистістю стародавнього лакея, хрипучи ржавіло серед тиші, вдарив годинник шість.

Зригнувся. Обірвалися нитки споминів. Пора до поїзду. У вікно кокетливо зазирало липневе сонце, прижмурюючи від світла очі.

Підійшов в останнє до батькової знимки. Довгим, німим поглядом попрощався. Силувано переступив поріг. Ще раз оглянувся. Хотів врізьбити в пам'ять усе та вкласти поміж пам'яткові фотографії ще одну. Враз стало йому чогось смішно і він рвучко затріснув двері.

З того часу пройшло багато років. І знов прийшов день — не від'їзду, а день спогаду. Як живі виросли з минулого найдорожчі обличчя і здавалось, що сонце, старе, вічне сонце радіє заром із дійсністю у п'янкості безсмертя. Бо тільки безсмертя варте спогаду, безсмертя слави твердого народу, безсмертя незламаної віри у мужа, що ходить за крицевим плугом та істиком у правиці оббиває чересло.

Такий є спогад і такий є заповіт.

Перед від'їздом на вишкіл до Брна. Маршрут виразний: Брно — Львів — Київ — Вільна Україна... Цей шлях перервано, але не закінчено!

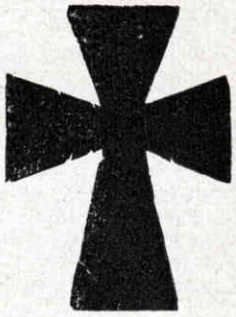

сл. п. МИКОЛА ПАЛІЄНКО,
майор 1 УД

Командир Дивізіону важкої артилерії 1. Української Дивізії Української Національної Армії

Майор МИКОЛА ПАЛІЄНКО

вийшов з бурхливих часів Української Національної Революції і, як дійсно вартісний її нащадок, в липні 1943 р. вступив в ряди Дивізії „Галичина", щоб свій військовий досвід боротьби передати новому, молодому поколінню борців за Українську Державність. З походження наддніпрянець, соборник не на словах, а на ділі, гуманний, добрий, лагідний та вирозумілий. Всіх умів любити, а своїх гармашів цінити окремо. Струнка постать, трохи похила, з поважною посмішкою на лиці. В ньому пливла вояцька кров, буяв невгасимий фанатизм, запал та невгнутість в боротьбі з найгрізнішим ворогом України, Москвою. Високі чесноти його особистої вдачі із високими військовими кваліфікаціями змусили навіть німців його визнати та доручити йому командування Дивізіоном важкої Артилерії. З Дивізіоном пережив він бурхливий шлях боротьби під Бродами, ділив він з ним суворе вояцьке життя, і згинув в бою разом з багатьома своїми гармашами, підчас прориву під Княжим, від ворожого гранатометного стрільна. Служив справі визволення нашої Батьківщини не словами, а чином, і своєю кров'ю вказав молодому героїчному поколінню шлях до волі й Державі.

Вічна пам'ять непохитному в боротьбі Командирові.

Ф. Кордуба.
хор. 1 УД

З архіву 1 УД

Нижче містимо звіт польового духовника 29. полка о. М. Левенця про бої і прорив з Брідського кітла. Звіт написаний для воєнного архіву дивізії зараз же по прориві в серпні 1944 р.

ЗВІТ

Я приїхав на фронт, як полковий духовник 29. полка біля 23. червня 1944 року. Ввесь час я був приділений до штабу 29. полка, що стояв в селі Ясеневі коло Бродів. Місця постою куренів були: I/29 під командою сотн. Бриґідера — в селі Дуб'є, II/29, що ним командував сотн. Аллеркампф, в присілку Гаї-Дубецькі.

Ввесь полк стояв в другій лінії, обабіч шосе Олесько-Броди, третій курінь ще залишився на вишколі в Нойгаммер. Полк одержав наказ розбудувати оборонні становища, що їх було названо „лінією Зіґфріда". Заставши плиткий стрілецький рів, наші вояки вкоротці вибудували міцні оборонні становища, що їх зміцнено грубими бальками. Два дні перед початком большевицького наступу, 16. липня 1944 р. курені 29. полка одержали наказ полишити розбудовані становища і пересунутись дальше праворуч в район Жаркова, де ще не були розбудовані становища. Ще заки наші частини встигли окопатися, почався большевицький наступ. Запевнення, що перед нами є ще частини Вермахту, оказалися тим самим неправдиві.

Наступ большевиків був ведений піхотою, при сильній підтримці гранатометів і артилерії, і тривав цілий день і ніч з 17. на 18. липня. Всі наступи були відбиті і становища втримані. Запримічено, що майже кожний большевицький вояк був озброєний машиновою пістолею т. зв. „фінкою".

Вечором 17. липня прийшов наказ для обох куренів покинути становища і відступати на лінію Підгірці-Загірці. Перший курінь мав вийти зі становищ о годині 24., другий — о год. 4. рано. Ще попереднього дня, в часі боїв куренів, я відвідав обидва курені, разом з ад'ютантом полка, поручником Діце. Повернувшись вночі до Ясенева, я зайшов на квартиру д-ра Любинецького, що був полковим лікарем. Перед шостою год. ранку виїхав із села командир полка, а за ним його ад'ютант. Я покинув село в той момент, коли воно було під обстрілом скорострілів і танків. Опинившись на шосе в напрямі Олеська, я наздігнав другий курінь, що, згідно з наказом маршував в напрямі на Загірці. На роздоріжжі Олесько-Підгірці я стрінув командира штабової сотні, німця, і разом з ним подались ми в напрямі на Підгірці. З нами була теж кінна чота полка. Ледви проїхавши 200 м., ми дістали сильний вогонь зі сторони щойно покиненого Ясенева. Курінь мав багато втрат вбитими і раненими. Моєї пропозиції, затягнути оборонну лінію, командир сотні не прийняв і чимскорше поїхав в напрямі Підгірець. За ним подалася і ціла сотня. В певній віддалі за ним посувався я з кінною чотою.

Доїжджаючи до Підгорецької гори, я стрінув важку сотню, зараз не пригадую, якого полка. Тим часом большевики напирали щораз сильніше. Мені не лишалось нічого іншого, як, зібравши скорострільників, затягнути провізоричні становища і відкрити вогонь. Невдовзі прилучився до нас відступаючий з напряму села Ясенева, відділ протипанцерної зброї „Пак", якому відразу вдалося знищити два большевицькі панцери, що появилися на більше 300 метрів від нас.

В міжчасі почали надходити й інші старшини і розбитки від сторони Ясенева. Тоді я покинув моє становище і поїхав з кінною чотою до штабу дивізії, що перебувала в ліску недалеко Олеська, щоб довідатися, де збирається наш 29. полк. Хочу підкреслити, що від несподіваного большевицького наступу наш другий курінь, як рівнож і інші частини дивізії, поніс великі втрати. Це було між 6—8 год. ранку 18. липня.

Доїжджаючи до команди дивізії, я стрінув по дорозі нашого командира полка підп. Дерна, який сказав мені, що саме вертає з Загірець і що там збирається наш полк.

Полковник від'їхав до штабу дивізії, а я залишився при кінній чоті, чекаючи на його поворот. В тому ж часі проходила попри мене 7. сотня II. куреня, пор. Данилишина. Після повороту зі штабу дивізії, командир полка доручив мені перейняти команду над 7. сотнею і чотою кінноти, повести їх до села Загірці і там зайняти становища на горбі, в напрямі села Ясенева. Наказ було швидко виконано.

Большевики підсунулися на тисячу метрів і з трьох боків почали обстрілювати наші становища. Нам стало ясним, що село Підгірці, а принайменше його східня частина, вже зайняті большевиками. Щоб врятувати важку зброю, командир полка доручив сотням негайно відступати в напрямі села Олеська. Самі ж, тобто командир полка, ад'ютант, командир 2. куреня сотн. Аллеркампф, його ад'ютант, командир штабової сотні пор. Вайс, хор. Л. Ортинський, старшина для доручень 29. полка, хорунж. Чучкевич і я залишилися на

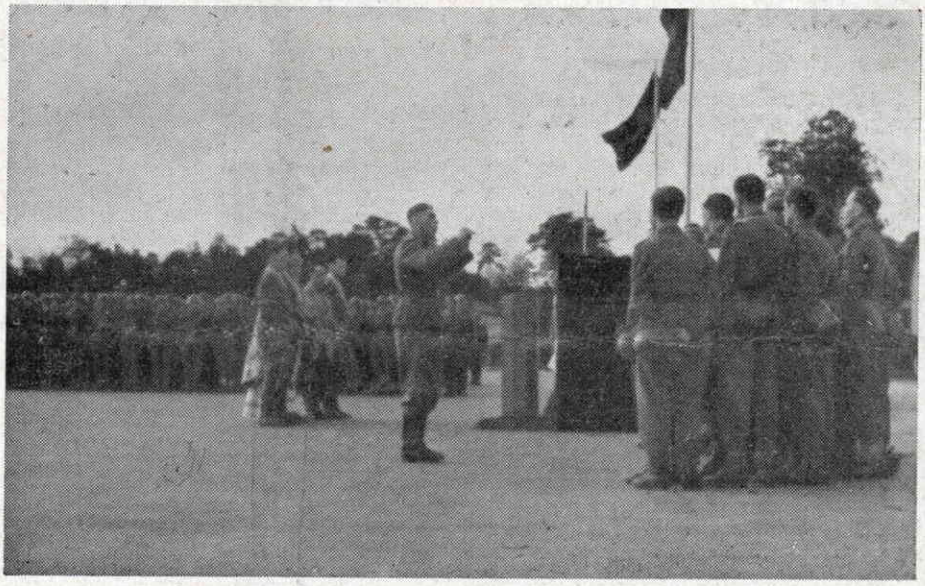

Благослови, Господи... Український вояк, за традицією, релігійний. Навіть чужинці мусіли це визнати. Служба Божа перед виїздом на фронт.

БОГДАН БОРА

ДРУЗЯМ З-ПІД БРОДІВ

Останніх сторінок історії
Ви не читали в тиші заль.
Ви їх писали потом, кров'ю
Під зойк гранат, під рев моторів,
Під крик, жахливий регіт сальв.

Останні сторінки історії —
Це ваш, залізом зритий, шлях
Сповитий квітом, злитий кров'ю...
На ньому черенки, мов зорі —
Серця розкидані в полях.

Останні сторінки історії —
Це ви в атаках і огні,
Як гідні спадкоємці слави,
Що віддали свій юний порив
У жертві рідній вітчині.

Останні сторінки історії
Написані в полях — лісах
Залізом, порохом і димом
І кров'ю ранених артерій
На синьо-жовтих хорутвах.

старих становищах, вичікуючи на рештки наших частин. Скоро наше положення дуже погіршало. Спереду від Ясенева підходили большевицькі танки, а за ними піхота; в Підгірцях були вже большевики, а єдина дорога, ще не зайнята большевиками, була під сильним обстрілом ворога. Пробиватись туди значило посуватися по терені, що був вже під обстрілом большевицьких гвинтівок.

Тому, що не було іншого виходу, ми рішили пробиватися дорогою. При допомозі трьох авт, з яких одно було ушкоджене обстрілом, ми під сильним вогнем ворога проскочили критичний відтинок шляху і під'їхали до села Хватова. В Хватові долучились до наших сотень і зараз же почали організувати нову оборонну лінію обабіч шосе.

В цих становищах ми залишилися до 19. липня, 12-ої год. в обід.

Цілий день 18-го і вночі на 19-те відбивали наші сотні ряд большевицьких наступів зі сторони Ясенева. Наступи вела большевицька піхота при підтримці Т-34.

Згідно з наказом з дивізії, ми мали тримати ці становища до 19. 7., 12-ої год., щоб таким чином уможливити протинаступ наших танків, що мав за завдання розбити окруження і пробити нам вихід на захід. Не зважаючи на безперервні большевицькі наступи і великі втрати раненими і вбитими, наказ було майже повністю виконано і становище залишено щойно о год. 11,15, 19. липня.

Разом з командиром 2. куреня, сотн. Алеркампфом я провів ніч з 18. на 19. на зорному пункті. Коло год. 6—7 ранку 19. 7. був ранений командир полка. Його відвезено на головний перев'язувальний пункт в Підлиссі, а команду над рештками полку перейняв сотн. Алеркампф, залишаючи мене коло себе для допомоги.

Тому, що вогонь щораз кріпшав, а большевицькі панцери під'їжджали на віддаль не більше 800 м., сотн. Алеркампф і поруч. Діце рішили перенести командне місце полка, яких півтора кілометра назад. На старому місці залишилися хорунж. Чучкевич, хорунж. Рудакевич і я. Біля 10-ої год. граната розбила нашу телефонну стацію і я з двома раненими стрільцями поїхав автом до Підлисся, до головного перев'язувального пункта. По дорозі кількакратно був під вогнем і щойно коло год. 11,30 зміг

Група старшин Дивізії після прориву зпід Бродів

повернутися назад. На старе становище одначе, не довелося повернути, бо вже під Олеськом польова жандармерія завернула нас, інформуючи, що східня частина села вже зайнята большевицькими танками.

Вертаємось, отже до Підлисся і зголошуємося в нашого раненого полковника о год. 12,45. Від нього дістаємо доручення: збирати рештки нашого полка і розбудовувати оборону села Підлисся. В цей час село Підлисся, що лежить на рівнині, було заповнене всякого рода поїздами і вояцтвом. Це запримітило вороже летунство і цілий день безперервно бомбило село й околицю. Теж дорога Підлисся-Почапи-Білий Камінь, якою відступали рештки чотирьох дивізій, була цілий день під обстрілом ворожого летунства, завдаючи великих втрат в людях і матеріялі.

Разом з ад'ютантом Діце приїхали ми до Почап, а під вечір 19-го осягнули село Хильчичі, що горіли по летунському налеті. Невдовзі прибув туди наш полковник з українськими і німецькими старшинами. На годину 2,30 наказано було почати прорив у напрямі Золочів-Красне. Назначеного часу виїжджаємо з Хильчич і їдемо в напрямі шосе Золочів-Красне. Нас зустрічав скажений вогонь всіх родів зброї ворога, що обсадив верхи Гологорів зараз же за залізницею. На короткий час постає деяке замішання, що його вдається швидко опанувати. Я з хорунжим Чучкевичем збираємо нашвидку пробоєву групу і після короткого слова до хлопців, кидаємось проривати кільце большевицького оточення.

Ми мали багато втрат, але все ж таки викинули большевиків з їхніх становищ. Давши людям короткий відпочинок, ми пробивалися далі в напрямі де сподівалися зустріти німецький фронт. Прорив з кільця не означав, що ми вийшли на територію вільну від большевиків. Їх був повний ліс, що його нам доводилося проходити. З моєю групою, що складалася з 30 — людей при 4-ох скорострілах, ми пробивалися далі, а дорогу вказували нам німецькі літаки, що кружляли над нами. Вже за горою на широкій поляні, ми стрінули другу групу, що саме прорвалася з кітла. Зі знакомих стрінули там раненого хор. Л. Ортинського, майора Ціглера, хор. Фесселя. З ними тривав далі наш марш на захід. Коло 14 год. осягнули ми с. Жуків, де лишились на кількагодинний відпочинок. О год. 19 відмаршировали в напрямі на Дунаїв.

Протилетунська оборона не спить. Ці кулеметники разом з гармашами протиповітряної оборони непогано відзначились під Бродами.

...Чужинче, йди скажи Вкраїні,
Що ми готові на приказ!
Що ми збудуєм на руїні
Нові твердині і святині
І в бій підемо другий раз!...

(Уривок улюбленої пісні 14-ої протитанкової сотні 29. полка.)

Володимир Молодецький
дес. 1 УД

Аж до кінця...

(Спогади українського артилериста протитанкової зброї)

ЦЕ ВЖЕ ФРОНТ

...Швидко минають галицькі міста і села. Прикрашений блакитно-жовтими прапорами, потяг мчить на схід. Протипанцерні гармати грізно витягають свої цівки. Львів залишається вже далеко за нами. Їдемо на фронт. Галицька земля не бачила вже 25 літ українського війська. Селяни цікаво приглядаються переїжджаючому транспортові і здивовано прислухаються українській пісні, яка, мимо стуку коліс, розноситься далеко полями. 28. червня 1944 р. наш поїзд затримується на маленькій станції Ожидів. Кожний з нас трохи схвильований. Ми вже недалеко від грізного Східнього фронту. Ще кілька годин, — і станемо віч-на-віч з ворогом. Кожному снуються думки: чи ми покажемо себе добрими вояками, що мене стріне в бою?

Виданий наказ розставити сильну протилетунську оборону, підносить нервовість хвилини. Кожний поважний, ніхто не сміється. Тихо вивантажуємо гармати і амуніцію. Не минає двох годин, а ми вже покидаємо Ожидів, подаючись на Схід. Величезні авта на гусеницях з попричіплюваними до них гарматами, видирають землю з галицьких доріг. Попалені села, порозбивані танки, свідчать, що через цю землю перейшла вже хуртовина війни. Але це ще не кінець. Дикі орди Червоної Армії зближуються знова до цієї землі, несучи людям в подарунок тюрму, Сибір та далеку Північ. Але заки ти, враже, сплюгавиш наші села, наші церкви своєю скривавленою червоною плахтою, заки розпочнеш свою диявольську працю, то передтим відчуєш наші багнети, переконаєшся, що українець не віддасть тобі добровільно своєї хати. В першу ніч, зглядно вечір, перебуваємо в лісі. Довідуємось, що фронт перебігає ще 20 кілометрів на Схід від нас. Для нас, які ще ніколи на бачили фронту і це вже є емоція. Вночі приходить наказ відмаршу. З шумом гусениць посувається наша сотня вперед. Села, з яких залишилися тільки димарі, виглядають в місячному сяйві, як страшні привиди, що витягненими руками намагаються завернути нас з наміреного шляху.

Світанок зустрічаємо недалеко від Бродів. Село Дуб'є. Десь, ніби не далеко, по лівій стороні села, скреготять скоростріли; десь трохи дальше відзивається глухим лоскотом большевицька гармата. Заїжджаємо в велику прекрасну пшеницю, яка гнеться долі під колесами гармат. За хвилину ціле поле, рване нашими лопатами, перестає мати яку-небудь вартість. Не один з вояків, селянин, жалкує над таким знищенням. Але що ж робити- як розвидниться ми мусимо бути вже під землею. Не можна за пшеницю віддавати людського життя.

Сходить сонце, і рівночасно на обрію з'являються большевицькі літаки. Летять з відступами що-кілька хвилин, летять високо, на захід. Здається нам, що нас не запримічують, бо не звертають на нас найменшої уваги. Однак, цей спокій не триває довго, бо за годину перша ескадра повертається назад. Тепер летять низько над самими вершками дерев. Великі червоні зірки кидаються нам у вічі. Ледве встигаємо попадати в свіжо викопані нами рови, як град кулеметних куль сиплеться нам на голови. Кілька секунд, доки літаки не пролетять дальше, залишаємося під сильним вогнем. Опісля кілька хвилин перепочинку, під час якого забезпечуємо в ровах амуніцію і міни. Робота йде, доки не надлітає свіжа ескадра і не повторюється вогонь. Так триває цілий день. Надвечір новий наказ: заняти становище в селі Гута-Пеняцка. Це 20 кілометрів на північний захід від Бродів. По дорозі довідуємося, що большевики розпочали наступ. Під Гутою ставить опір український курінь фюзилерів, а ми маємо бути протитанковою охороною.

Дванадцята година ночі. Наближаємося до Гути. Темряву раз-у-раз прорізують світляні ракети. Коли стає ясно говорять кулемети, а як гаснуть ракети, тихне вогонь. Хвилини темряви використовуємо на відчіплення гармат. До становища затягаємо їх самі. Посуваємось вперед, завмираючи без руху щоразу, як засвітяться ракети. Перед нами цвинтар. Мій рій займає становище при якомусь великому гробі по правій стороні цвинтаря. Менше-більше посередині — рій десятника В., а по лівій стороні рій десятника М. При світлі ракети бачу на полі по противній стороні дороги якісь тіні. Висуваю два скоростріли наперед і повторяю наказ чотового:

Стріляти в кожну підозрілу тінь напереді.

Невдовзі скоростріли відзиваються короткими уривчастими серіями. Я трохи схвильований, нікому не довіряю. Сам справджую боєздатність гармати, відбезпечую протипанцерні міни та вкручую запальники. Приходить наказ приготувати шрапнелі. Мабуть, большевики не вживають танків, і команда хоче застосувати нас, як артилерію.

Ось ці „сімнадцятирічні" дали пізнати ворогові під Бродами силу українського відбою. Одна з частин перед відходом на фронт.

БІЙ ЗА ЦВИНТАР

Починається ранок. Починається рівнож перший бій нашої чоти. Большевицькі міномети поволі встрілюються в цвинтар. Щохвилини вогонь зростає. За короткий час неможна вже підвестися з землі. Рій скалок дзижчить над головою, немов рій розлючених ос. Безперервні вибухи 88 мм. стрілен розривають гробівці, ломлять хрести і рвуть довго нерушену землю цвинтаря. У віддалі яких 600 м. підводится гурток людей, один, другій, третій... десятий. Розсипаються в широку лінію, падають, підіймаються, підбігають кілька кроків, знова падають і наближаються до нас. Чотовий Г. прибігає до нас з наказом:

— Здержати їх за всяку ціну — не відступити ні на крок.

Отже ж, почалося. Три наші гармати заговорили. Большевики, одначе, безупинно наближаються. Наш вогонь доходить до свого вершка. Цівки гармат аж гарячі. Скоростріли щохвилини зміняють розігріті до червоности цівки. Большевики гинуть, розривані шрапнелями і чвертовані вог-

нем скорострілів а все ж таки надходять ближче, безупинно стріляючи з автоматів. Щораз нам нервово подають наказ: „Вогонь коротший". Ще 250 м., — 150... ще хвилина — і скалки наших шрапнелів ранитимуть своїх людей. Треба скоро рішатися. Кричу до гарматчиків:

— Здержи вогонь — в розстрільну лягай — крісовий вогонь.

Хлопці негайно виконують наказ, і нагло стає мені легше. З-за корчів, які розтягаються по лівій стороні цвинтаря і тягнуться аж до маленької річки, вибігає з похиленими багнетами сотня фюзилерів. Могутнє СЛАВА!!! лунає понад гук стрілянини. Большевики задержуються, вигинаються в півколо і відкривають сильний вогонь. В цю хвилину зпоза розвалених хат висипається нова сотня фюзилерів, яка прямує на праве крило большевицького півкола: за нею — друга. СЛАВА!! СЛАВА!! СЛАВА!! Большевики не дають за виграну. Дике УРРРРРАААААА!!! мішається з українським окликом. На те, що тепер наступило, дивлюся, стискаючи в руках автомат, а піт спливає мені краплинами по чолі.

Маса людей змішана в страшних смертельних обіймах, короткі крісові сальви, блискавичні удари багнетами і страшні удари прикладами крісів. Большевики, під буревійним натиском фюзилерів, починають безладно відступати. Трапила коса на камінь. Могутнє побідне СЛАВА!!! лунає над цілим тереном. Не встигаю натішитися поразкою большевиків, як мене взивають до чотового. По дорозі зустрічаю свого шкільного товариша Юрка П., який обвиває собі руку і проклинає большевиків:

— Сукині сини, задовгі мають штики, матері їх хрін!

І мене зачепили, але за своє таки дістали, холери.

В чотового довідуюся, що ми оточені в промірі трьох кілометрів і негайно мусимо перериватися до Ясенева до наших головних частин. Ця вістка псує мій добрий настрій, але не надовго. Поміж порозбиваними гробівцями цвинтаря кілька хлопців справно розставляють міномети: один починає вогонь. Мінометник по кожному стрілі гладить дуло міномету і приговорює:

— Но, Сонічко, Сонічко, не хвилюйся! Ще трошки — но, ще трошки!

Це розсмішує мене і добрий настрій залишається надалі. Ще кілька годин остаємось в бойовому поготівлі. Врешті наказ:

— Дорога вільна — негайно податися до села Майдан.

ГАРМАТИ НЕ ЗАЛИШИМ!

Дорога веде лісом. Гармати поволі посуваються нею. Ми — гусаком уздовж лісу, готові до стрілу. Майже без пригод входимо в Майдан. Кажу, майже без пригод. тому, що лише раз артилерія змусила нас перележати годину в рові, не заподіявши нам жадної шкоди. У Майдані залишаємося ночувати. Село польське, майже самі комуністи. Треба розставити сильні стежі, боячись саботажу. Розставляємо варту і лягаємо спати. Я, змучений, засипаю швидко. Будить мене сполох. Зриваюсь на рівні ноги. Большевики в селі. Відступати! За кілька хвилин все готове до від'їзду. Гармати першого і другого роя від'їжджають уже з села, чавлячи гусеницями все, що стоїть їм на дорозі. Вскакую на авто. — „Марш!" — Їдемо. Наглий скрут і колеса гармати зачіпляють об дерево.

— Три метри назад — кричу я.

Шофер засильно натискає газ. Авто подається нагло назад. Ломот, — і гольми гармати розірвані на дві частини. Немає чим причіпити гармати. До біса! Стріли чути вже недалеко. Остання чота піхоти відступає з села. Звертаюся до хлопців: маємо два виходи, або висадити гармату і втікати автом, або хвилину ставити опір, здобути десь ланцюг, причіпити ним гармату, а тоді вже під вогнем вийти з села. Хвилину дивляться нерішуче. Врешті перший гармаш, великий як ведмідь, цуцул, витягає спокійно пістолю і, відбезпечуючи її, спокійно, але рішуче заявляє:

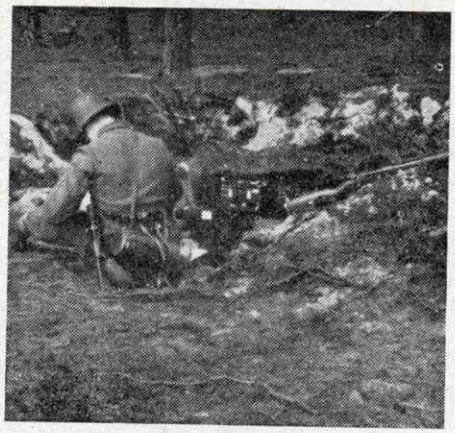

В окопі вояків служби зв'язку. При радіоапараті.

— Без гармати не втікаю!

Це пересуджує справу. Всі згодні з ним. Справа зовсім ясна. Довго думати нема над чим, і зрештою, нема часу:

— Скоростріли на ліве і праве крило саду — в розстрільну — за деревами крийся — не допускати до саду!

Перебігає з купкою піхоти якийсь хорунжий.

— Чи ви збожеволіли! — кричить до нас. Зараз тікати.

Нічого не відповідаючи, біжу з револьвером до першої хати. Не підозріваючи жодної злої волі, звертаюся до селянина:

— Давайте скоро який небудь ланцюг.

— Нє мам ланьцуха — падає відповідь по польськи.

— Як то можливе, жеби ґосподаж нє мял ланьцуха — відповідаю рівно ж по-польськи.

— А єднак я не мам.

Не вдаючись в розмову, біжу до другої хати. Повторюється те саме. В міжчасі досягає мене з саду вогонь мого рою. В третій хаті те ж саме. Злий і розчаровано-переляканий вертаюсь до саду. Під градом куль можу посуватися лише скоками. Переконуюсь, що большевики розсипаються по цілому селі. Група, яка підходить під сад, за десять хвилин оточить нас, а тоді вже все пропало. В моєму рої вже один вбитий. Страшна злість вдаряє мені в голову. Підвожуся і, не дивлячись на жадні правила „скоків", біжу, як шалений, до хати, в якій уже раз був. Звертаю пістолю до знайомого уже хлопа і кричу по-українськи:

— Давай зараз ланцюг.

— Нє мам — знов спокійна польська відповідь.

Це вибиває мене зовсім з рівноваги. Відрухово вдаряю його держаком пістолі в лице і ледви стримуючи себе, щоб не стрілити йому в лоб, прикладаю пістолю до його грудей і ціджу крізь зуби:

— Дочислю до трьох, а не буде ланцюга — вб'ю.

Починаю рахувати. Жінка його, бачучи, що я не жартую, кидається мені під ноги з криком:

— Не стріляйте, я дам ланцюг!

За хвилину, тримаючи в руках три ланцюги, знову під градом куль, прибігаю до мого рою.

— Лівий скоростріл на авто, чотирьох до мене — двох трупа на авто — решта подвійний вогонь.

За кілька секунд скоростріл, уміщений на даху, авта, починає музику. Хлопці хутко причіпляють гармату. Притулююся до дерева і сиплю з автомату по вікнах хати, з якої витріскує вогонь „Максима".

—Другий скоростіл на авто! Всі поволі назад!

Не стримуючи вогню, зближаємося до авта. Шофер запалює мотор. В тій хвилині, поцілений ворожим стрільном в голову, він перевертається на другий бік кабіни та за кілька хвилин вмирає. Його місце займає п'ятий гармаш.

Виїжджаємо на дорогу. Все село в руках большевиків. З усіх сторін сиплеться на нас град куль. Не залишаємося в боргу. Скоростріли на даху авта не тихнуть. З середини стріляємо безупинно з крісів.

— Стріляти панцирними п'ястуками!

Хочу збільшити вогонь і тим змусити большевиків не так відважно підступати під авто. Боюсь ручних гранат, які можуть розбити мотор. Один з панцирних п'ястуків запалює хати. Счиняється деяке замішання, під час якого виїжджаємо з села. На жаль, не самі. Завважую большевицьку тягарівку, яка висувається за нами. Починаються перегони. Їхнє авто розвиває більшу швидкість. За десять хвилин вони вже недалеко від нас, і кулі починають свистати. Констатуємо, що троє хлопців поранені ще в селі, на щастя легко. Третій гармаш стріляє з кріса, виставляючи голову поза брезент, і в тій самій хвилині влучає його куля і він вилітає з авта на землю. Вже третій вбитий. Неможна його навіть забрати. Ще кілька хвилин, і большевицька тягарівка в нас на карку. Втікати дальше немає сенсу.

— Гранати і панцирні п'ястуки до рук — стій — всі на землю — до рову!

Десятеро хлопців вискакує з авта і розтягається вздовж рову. Большевики раптово стримують авто. Вже запізно. Два „п'ястуки" запалюють їм мотор і роблять авто нездібним до руху. Кидаємося знову до авта і віддалюємося чим скорше від цього проклятого Майдану.

За дві години доїжджаємо до Ясенева, до команди протитанкових стрільців. Комендант куреня сотник К. повідомлений вже про мій випадок з гальмом, думав, що ми пропали. Голошу йому:

— Третій рій, третьої чоти, чотирнадцятої сотні, разом із зброєю, голосить свій прихід. Трьох убитих, п'ятеро ранених.

Сотник подає мені руку і каже:

—Дякую вам, десятнику.

Скромно звертаю увагу, що я лише старший гренадир.

—Нічого, від сьогодні, ви є десятником.

Салютую і відходжу до свого роя.

Цілий день залишаємося в Ясеневі. Нарешті кілька годин заслуженого відпочинку! Легкопоранені роблять собі перев'язки, інші сплять або чистять зброю. Дістаю нового шофера і двох стрільців. Цілий день дивний рух. По всіх дорогах мчать в усі боки зв'язкові на мотоциклях. Літаки величезними групами снуються в небі. Від часу до часу підстрілений літак пікує до землі, тягнучи за собою довгий хвіст диму. Надвечір глухий гуркіт артилерії почав виразніше відрізнюватися від денного зойку. Небо стали прорізувати прожектори, шукаючи літаків. Видалось мені дивним, що світляні ракети, які вечором прекрасно очеркують лінію фронту, витріскували довкола нас. Чи ж би? Чи відвороту вже немає? Але не можу довго над тим думати, бо знова одержуємо наказ відмаршу. Большевицькі танки під охороною ночі зближуються до Ясенева. Два кілометри від села займаємо становища.

Часу на копання правильних становищ немає. Користаючись з ночі, маскуємо лише гармати. Не минає навіть години від нашого прибуття, як фіолетова ракета з правого боку дає знати про появу ворожих танків. Очікуємо з напруженням. За хвилину доходить до нас глухий лоскіт підповзаючих ворожих танків. Вони з'являються з правого боку і пересуваються поволі вліво. Якщо будуть напроти нас, віддаль становитиме коло 100 метрів. Тихо, немов боючись, щоб ворог не почув, подаю накази. Ще хвилина, і темне тіло сталевого велетня Т-34 пересувається проти мого роя. Перший гармаш дає знак рукою, що його має на цілі. Подаю команду — вогонь! Блиск вогню, гук, і поцілений танк починає горіти. Зараз же слідує ще п'ять пострілів інших роїв. Ще танки вибухають. Наші скоростріли стріляють насліпо проти вистрибуючої обслуги. Два танки завертають і на повному газі ховаються в темряву. Ще три стріли по них, але ніч укриває ціль. Мали щастя, втекли. За годину приїжджає зв'язковий сотні з наказом, негайно вертатися до Ясенева. З розмови його з чотовим Г. довідуюсь, що ми дійсно в кітлі і мусимо прориватись.

Поворотна дорога до Ясенева триває довго. Шлях переповнений артилерією, що відступає. Коні полохаються гуркоту наших моторів. Здалека бачимо виблиски і чуємо гуркіт гармат під Ясеневом. Це полишені дві чоти нашої сотні стріляють „індірект". За деякий час до вогню долучуємося і ми. Вогонь спрямований сім кілометрів на захід. Вже зовсім ясно, що ми є в кітлі. Над ранок ціла сотня, включно з сотенною валкою, відступає в напрямі на Олесько. Сотник К. кличе мене до себе:

— Десятнику, за дві години тут, — він вказує рукою на горбок у кінці села, — будуть большевики. Візьміть два рої і займіть становища. Пам'ятайте, що сотня має відступити без втрат. Вам без наказу відступати не можна.

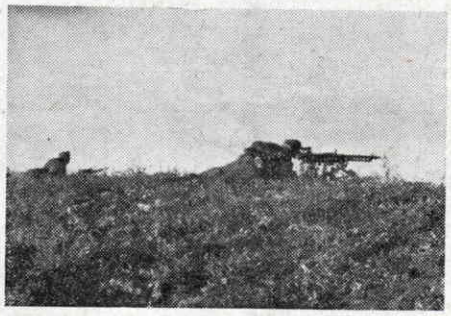

Кулемет дає вогневу підмогу. З брідського прориву.

Він знає, що наказ виконую точно. Мені відомо, що він це знає, і тому я гордий, що такий наказ одержав, власне я, „17-річне щеня". Щоправда, сотня відступила без жодної перешкоди з боку большевиків, і я не мусив ані разу вистрілити, але факт довір'я залишився все ж фактом. Я приєднався до сотні, і вже разом 12 гармат посувається назад. Кожному кружляють різні думки в голові. Мій шофер, який потягнув собі трохи вина, співає „Карі очі, чорні брови", я сиджу тихо і дивлюся на небо, чи не видно де ворожих літаків.

ВІЧ НА ВІЧ З ТАНКАМИ

Їдемо лісом. По правій руці галявина, на ній 30 штурмових гармат „фердинандів". Вояки весело кивають до нас шоломами. Я в душі підсміхуюсь. „Одначе, наші ПАК*) справніші від ваших „фердинандів". Не думаю навіть, що за годину завдячуватиму життя власне тим „фердинандам". Минаємо ліс. По тій же самій правій стороні велике поле. На ньому копиці сіна віддалені від нас на 600—700 метрів. Копиці як копиці, не звертаю навіть на них уваги. Раптом протираю очі: копиці ожили, починають рухатись, їдуть на нас. Бачу, як авто сотенного Р. нагло повертає назад.

Червона і фіолетна ракети подають команду: Танки! Миттю — вогонь!

Тої ж хвилини „копиці сіна" ригнули вогнем. Так, це большевики. Немає вже найменшого сумніву. Шрапнелі із 48 гармат розриваються між формованою до маршу сотнею.

*) Panzer-Abwehr-Kanone — протитанкова гармата.

Нагле отупіння, викликане заскоченням, минає. Наказу ніхто не подає, бо нема що командувати. Всі бачимо ворога і здаємо собі справу, що лише швидкість наших рук може нас врятувати. Кидаємося до гармат, як божевільні. Кожний намагається якнайскорше привести гармату до вогневої готовости. Я руками і ногами скидаю стрільна прямо під ноги хлопців. Большевицький вогонь міцніє. Стрільна влучають в наші причіпки з мінами. Страшні вибухи торгають повітрям. Авта горять. Зойк ранених пробивається через вогонь. Нарешті наші гармати відповідають вогнем. Ворог наближається щосекунди. Шрапнель вибухає біля трьох метрів поза моєю гарматою. Четверо людей, посічених уламками, падає на землю, в конвульсіях рвучи її. Ніхто не звертає на них уваги, ніхто не криється. Їх місце швидко заступають інші. Стріляти, що б не було — стріляти, інакше ні для кого рятунку нема! Новий вибух роздирає панцирний щит, що прикриває першого гармаша і розриває йому череп надвоє.

Стаю сам на його місце. Довкола нас пекло. Очі пече від пороху і блиску розриваних стрілен. Вбиті і ранені валяться під ноги, перешкоджаючи маневрувати гарматою. Вогонь від авт, що горять, пече в спину. Щохвилинні вибухи наших мін ранять і вбивають своїх людей. Як автомати, з затисненими зубами, ладуємо і стріляємо, ще раз ладуємо і стріляємо, не зважаючи на кров наших товаришів, яка тече вже річкою попід наші ноги. В розпалі бою не запримічуємо, що танки роблять якийсь дивний маневр. Стріляю далі, навіть тоді, як на місце танків виїжджають „фердинанди". Щойно крик в саме моє вухо:

— Здержи до ясної холери — доводить мене до тями.

„Фердинанди" розігнали большевицькі танки. На полі залишилося 28 розбитих і палаючих танків. Але що це для нас? Де наша сотня? Де гармати? Де люди? З дванадцяти гармат лише три здібні стріляти. З дванадцяти авт лише одне може їхати. Причіпки всі згоріли. З 150 людей, 80 лежить на землі, пошматовані на кусники неподібні до людей. Сорок чоловік стікає кров'ю і рештками уніформів перев'язує рани.

Це все. Так виглядає наша сотня. Тяжче ранених складаємо на одне авто. Причіпляємо одну гармату. Дві висаджуємо в повітря. Ранені автом, решта пішки, подаємося до Олеська.

„КАТЮШІ"

Дорога страшна. Літаки причіпаються до нас і „ескортують" аж до Олеська. Безупинно лягаємо, підводимось. Знову лягаємо і знов підводимось і посуваємось далі. Котел вже зовсім маленький. Кожної хвилини і з кожного боку можна сподіватися большевицьких танкових стеж. До Олеська входимо вночі. Майже непритомні від змучення, кидаємося на солому в першій надибаній стодолі. Спимо до рана, нічого не їмо. Не хочеться вставати. Отже, спимо знов до вечора. Ніхто нас не чіпає, а вогонь артилерії нас не обходить.

Надвечір виходжу з стодоли, щоб довідатись, що властиво, маємо робити. Переходжу з 50 метрів і раптово помічаю дивне явище. Перший раз від приходу на фронт бачу щось подібного. На обрію витріскують численні вогневі смуги. Вони ростуть, наближаються і нагло страшний, немов би істеричний регіт, розлягається понад селом. Щось таке, якби всі мари зійшлись відправляти похорон над нами.

Підбігаю до саду і падаю в яму, вижолоблену вибухом шрапнеля. Тієї хвилини страшні вибухи стрясають повітря. „Катюші". Пригадую собі, що розповідали старші вояки за ці „Орґани Сталіна". Неможна залишатися в селі. Підношу голову і бачу, що всі, хто лише має змогу, тікає з села. Піднімаюся і чимскорше, що хвилини падаючи на землю, тікаю в поле. Тим часом вже майже ціле село горить. Страшні стрільна ломлять грубі дерева, розривають палаючі хати та риють землю. Хто лише був у селі, тікає під вогнем в поле. Багато гине на місці. Крик розриваних коней мішається з реготом жахливих стрілен „Катюш". Величезні стовпи вогню роблять ніч зовсім світлою. Дійсно страшна зброя. Слухаючи такої музики, можна збожеволіти.

І дійсно, як розказують ті, що вже були під вогнем „Катюш", багато в кого нерви не витримували і людина божеволіла. Лежу на полі у знищеному житі та з отупінням приглядаюся до страшного видовища. Вогонь триває годину. Потім тихне. Стовпи вогню гаснуть. Залишається тільки село, що горить. Нема пощо до нього вертатися. Всі десь ідуть, іду за ними і я. З'ясовується, що недалеко під лісом збираються всі, хто лишився цілим. Пробуємо організуватися. Є тут навіть три ПАК, збираються всі протитанкові стрільці. З колишніх чотирьох сотень твориться, нарешті, одна. Належу до тих щасливих роєвих, що одержують до свого роя гармату. Відшукується навіть комендант нашої сотні, поручник Р. Він обіймає команду. Каже, що відступаємо далі. Але куди? Пощо? Котел прецінь вже майже не існує. Вже все порозбиване. В кожній хвилині можуть прийти большевики. Неорганізований опір ставлять лише малі поодинокі відділи. Однак, большевики не поспішають, вони знають, що ми вже викінчені. Наша чота до ранку залишається під тим ліском.

„ХАЙ БУДЕ, ЩО ХОЧЕ"

Ранком їдемо кудись дальше. Літаки вже не бомбардують. Видно, що властиво все робиться уже безпляново. Від часу до часу большевицька артилерія сильним вогнем обстрілює скупчення війська або матеріялу.

Чота виїжджає на мокру, багнисту луку. Гармати починають грузнути і слабі мотори авт не в силі вже їх витягнути. Артилерія большевиків обстрілює луку. Під вогнем намагаємося витягнути гармати з багна і посуватися далі. Але вже запізно. Стрільно вдаряє в причіпку з мінами. Страшний вибух розриває і запалює авта. Люди розбігаються. Команди нема. Кожний іде, куди вважає за потрібне. Обтираю з себе болото, бо сила вибуху кинула мене в багнюку і подаюся до найближчого села. В тому селі (назви його не знаю) вже багато наших хлопців, та щохвилини надходять нові. Всі змучені, брудні, обкривавлені. У кожного в очах можна прочитати зневіру і байдужість до долі, яка їх жде. Здибую товариша з ярославської гімназії, Нестора. Він частує мене хлібом і розповідає про пляни прориву. Власне, якийсь майор збирає добровольців, але не багато пристає до нього. Багато кидає кріси та йде спати до стоділ.

— Хай буде що хоче — кажуть — в мене сил більше немає.

Розумію їх добре, але до цього гуртка ні я сам, ані Нестор не пристаємо. Голосимося до тих, що хочуть прориватися. До вечора назбиралось нас 800 чоловіка. Формуємося в сотні, чоти, рої та ждемо ночі. Нестор відходить, щоб здобути десь скоростріл. Більше на фронті я вже його не бачив.

Поля навкого села виглядають жахливо. Порозбивані гармати, табори, авта. Снуються тіні вояків, підпалюючи все, що надається ще до вжитку. Большевикам не віддамо нічого цілого.

Біля 10-ої години виходимо в напрямі большевицької лінії. Розвинені сотнями в широку розстрільну, йдемо приблизно дві години. Темно, ніч хмарна. Потрапляємо в болото, падаємо в рови, але нічого не говорячи, посуваємося далі. Сильний огонь ручної зброї примушує нас лягти.

Перша лінія. За хвилину почнеться вирішна хвилина. Тим часом огонь автоматів шаліє. Свист куль не дає підняти голови з землі. Лежимо, не відповідаючи на вогонь. Нагло все тихне. Зате, дике протягле урррааа!! перериває тишу ночі. Лунає команда „вогонь" і врешті ми відповідаємо кулеметним вогнем. Я стріляю з пістолі, а другою рукою поправляю сумку з набоями. Знова команда:

— Приготуйсь! — хлопці вперед!!!

Вискакуємо з-за греблі, де ми лежали і з криком СЛАВА! СЛАВА! СЛАВА! кидаємося вперед. Біжу з витягненою пістолею і не перестаю стріляти. Задержуюсь на момент, щоби змінити магазинок і в наступній хвилині стріляю вже в спини большевиків, що тікають.

Першу лінію вдалося прорвати, навіть при зглядно малих втратах, але щоб вирватись з кітла, треба прорватись ще через одну, яка на нашу думку, тягнеться кільканадцять кілометрів на захід. Ми не знали, що Львів уже впав, а фронт пересунувся на захід. Тепер мусимо використати нагле замішання у большевиків. Не стримуємося, отже ні на хвилину, лише посуваємося далі. Большевики позникали, як камфора. Не можемо бавитися в розшукування їх. Дальше вперед!

НА ПРОБІЙ!

Над самим ранком бачимо перед собою село. Якийсь молодий вояк звертається до мене, щоб я допоміг йому заложити стрічку до скоростріла. По мові пізнаю, що він придніпрянець. Починаю з ним розмову і завважую, що певно в тому селі стріне нас вогонь. Сміється і каже, що служив в Червоній Армії і знає їх добре. Так близько вони ніколи не допускають до себе. Але він помилився.

Коли ми були у віддалі 400 м. від села повітав нас буревійний вогонь гранатометів і ручної зброї. Кинулися вперед, хотячи з розгону вдертися до села, але, на жаль, міцний вогонь дуже сильно надшарпнув наші ряди. По 200 метрах всі попадали на землю. Мені стало ясним, що вдруге ніхто не кинеться на цей вогонь. Щонайменше 200 чоловіка коштував нас цей 200 метровий скок. Помогли нам, одначе, самі большевики. Із села виїхало два танки Т-34, які, стріляючи зі скорострілів почали оточувати нас з-заду. Не маючи протитанкової охорони, ми були перед загрозою загибелі. Кожний зрозумів, що радше виб'є багнетами большевиків з села, ніж знищить танк. Початок дали бувші фюзилери, за ними без наказу, всі як один, кинулись на вогонь кулеметів. Буревійне СЛАВА! залунало понад страшний скрегіт большевицьких кулеметів. Не зважаючи на шалені втрати, ми подались до села.

Там розпочався судний день. Большевицька відвага замінилася прямо диким божевіллям. З кожного вікна хати, чи пивниці, з-за кожного дерева, чи куща, зустрічає нас град куль або зрадливий удар багнетом межи плечі. У кожне вікно треба було кидати гранату. Кожний корч треба було обстрілювати з автомату. За кілька хвилин село опинилось у вогні. Через цей вогонь треба було продиратися майже зубами. Хлопці, не маючи жодного іншого виходу, як перейти село, перетворилися на якихось шалених борців. Не стримувало їх ніщо.

Біжу з п'ятьма людьми — коли раптом витріскує передімною з-під стоячого авта вогонь „Максима". Падаю на землю і рівночасно кидаю гранату. Авто спалахує. „Максим"

мовкне, але четверо людей, які бігли разом зі мною, вже ніколи не підвелися з землі. Не можу зрозуміти, чому мені нічого не сталося. Різня поволі добігає кінця. Большевики, які залишилися живими, повтікали з села. Хочемо хоч трохи помогти нашим раненим, але — нова біда. Щоби перевезти ранених до ліса, який розтягнувся зараз за селом, треба переходити через одиноку доріжку, що веде під гору. Але один з большевицьких танків, спинившись з боку села, вогнем своєї гармати перерізує нам дорогу до ліса. Найшовся один „пястук", магнетно-термітовий ладунок, але не було нікого, хто знався б на тій модерній протитанковій зброї. Я, як одинокий протитанковий стрілець, дістав доручення знищити цей танк.

САМ ОДИН ПРОТИ ТАНКА

...Вертаюся до села і між кущами саду намагаюся дістатися якнайближче до танка. Стаю за рогом недогорілої хати, у віддалі якихось 50 метрів від танка, наміряюся „панцирним п'ястуком" та стріляю. Виявляється, що у хвилюванні я не запримітив, що пястук є меншого калібру і несе лише на 30 метрів. Помилку запримічую спершу тоді, коли стрільно не потрапляє до цілі, впавши за 10 м. перед танком. Страшна лють на самого себе огортаю мене. Я ж зіпсував пястук, а їх більше не має. Тримаючи в руці магнетний ладунок, біжу через садок, опісля через город з яриною впрост до танка, не звертаючи уваги, що обслуга, запримітила мене і звертає вежу в мій бік.

Зачіпляю ногою головку капусти чи якогось буряка і падаю. Це рятує мені життя. бо в тій власне хвилині всі скоростріли танка відкрили вогонь в мій бік. Не підіймаючися вже з землі, лише підсуваючись, намагаюся якнайскорше осягнути „мертве" колесо.

Коли ж наступної секунди я опинився в метрах шости від танка, і цівки кулеметів не могли під меншим кутом зігнутися до землі, танк рушив з місця і знов щосекунди ворожі кулі могли мене осягнути. Не було часу думати над способом осягти мету. Напружуючи всі м'язи, кидаю магнетовий ладунок, подаючися рівночасно всім тілом вперед. Завдяки сильним магнетам, знаряд причіпляється до стінки танка. Хвиля страшного напруження. Лежу, готовий кожну мить кинути гранату. Розлягається сильний гук. Горяч термітового ладунку переходить вздовж мене. Танк у вогні. Вежа скривлена, а з щілин вилітають густі клуби диму. Ніхто не рухається. Зовсім вже спокійно обтираю з лиця порох і землю та вертаюся по вільній вже дорозі до лісу. Трохи заслуженого відпочинку, але й цього разу не судилося нам довго відпочивати.

„ОСТАННІЙ РАЗ НА ЦІЙ ЗЕМЛІ..."

По кількох годинах все починається знову. Того я вже не годен описати. Три дні і чотирі ночі. Оточені в лісі. Мішок не більший 300 м. Ми, збиті в купу, посуваємося вперед. З-за дерев видніють червоні зірки на шоломах червоноармійців. Боротьба іде врукопаш. Обкидаємося взаємно ручними гранатами. Весь час чути команду:

— Підіймись — вперед марш — лягай— вогонь — підіймись — вперед марш — лягай — вогонь.

По кожному „підіймись, вперед марш", лісом несеться наше СЛАВА! і большевицьке „урррааа", переплітане зойками конаючих. Нема що їсти і нема часу на їдження. Часами вночі вдається нам якимсь чудом відчепитись від большевиків, тоді марш через поля, через рови, ріки, болота, аж знов лунає команда: Лягай, вогонь — бігом марш!" Гурток наш маліє з години на годину. Всі жахливо змучені. Не знаємо, де ми властиво, є. Вночі з 23-го на 24-те липня, коли вдалося нам відчепитися від большевиків, наш, маленький вже гурток, ділиться на групи по 12-15 людей, які мають на власну руку пробиратися на захід.

Одною з груп командую я. Негайно розходимося і посуваємося в західному напрямі. По трьох годинах маршу, вийшовши з лісу, бачимо перед собою село. Думаємо, що ми недалеко від Золочева. Хочемо перейти дорогу, але нагле світло прожектора не дозволяє. Ховаємося в рів по пояс у воду, і ждемо. Проїжджає авто, за ним друге, а врешті моторизовані колони артилерії. Не можемо рушитися, лежимо у воді, ждемо. Одне авто, наповнене большевиками, заїжджає в село. Чути співи і крики. Колони переїхали, починає розвиднюватись. За селом ліс, але в селі вже рух. Перейти непомітно не вдасться. За нами поле з вівсом. Даю наказ відступити назад. Маю надію, що сховані у вівсі, перележимо цілий день, Овес мокрий, сонце, яке поволі починає пригрівати, обезвладнює змучених вояків. Біля десятої години большевики починають волочитися по полях і завважують нас. Скоро ми оточені. Наближаються до нас на яких 50 метрів. Вогонь ППШ*) усвідомлює мені трагічну ситуацію. Чути крики:

— Здавайсь, бросай оружіє!

Звертаюся до хлопців:

— Хто хоче, хай іде до них. Я не здаюся.

Ніхто не рухається. Нервову тишу переплітає сухе клацання замків. Мені приємно. Однак добрі вояки не принесуть сорому нашій дивізії. Наступний заклик большевиків зустрічаємо крісовим вогнем. Вже не закликують більше піддаватися, лише б'ють з автоматів і присуваються щораз ближче:

— Ну, хлопці! Хіба вже в останній раз на цій землі. Піднімись, бігом марш!

Ще раз видирається з кільканадцятьох молодих грудей палке СЛАВА! Перебігаю кілька кроків і стаю віч-на-віч з цівкою большевицької гвинтівки. Затинається мені пістоля, ловлю, отже, большевицький кріс лівою рукою і в тій хвилині чую страшний біль у голові. Маю враження, що сотки зірок зійшли перед мої очі. Врешті чорні колеса починають кружляти мені перед очима. Чую, як згинаються мені коліна, і трачу пам'ять...

*) Російські автомати.

ЮРІЙ ФОРИСЬ

БРОДИ

Залізо,

Бронз,

Незломна криця —

Сотні, полки. Вогонь в очах
Горить, іскриться,
Бо знову зброя в руках!
У дулах крісів і гармат,
В гранатах — Смерть.
Чаїться тиха, щоб на знак
Зірватися в вогнях,
залізі, в герць —
Нестримна, дика...

Залізо,

Бронз,

Незломна криця —

Сотні, полки — дивізія одна.
А їх — як рій,
У сотні тисяч,
У мільйони...
Дич — орда!
Вогонь в очах,
Палають лиця.
Це перший бій!
Великий бій!
За Волю бій!
Бо там — уже Столиця!

Залізо,

Бронз,

Незломна криця —

Сотні, полки — дивізія одна.
А їх —
як рій...
Зірвалась Смерть — лютує,
злиться,
У крові, злобою п'янка.

Це бій!

Залізо,

Сталь,

Вогонь як води —

Це пісня слави ще одна —
Лицарський чин

Це Броди, Броди, Броди!!!

Д-р Гриць Лучаковський
пор. 1 УД

Як це було насправді

Серед українського громадянства кружляє кілька помилкових уявлень про причини розгрому української дивізії „Галичина" в бою під Бродами в липні 1944 року.

Мовляв, дивізія мусила бути розгромлена, бо німецьке командування кинуло її в тяжкі бої, невишколену і зле озброєну.

— Німці змусили дивізію прикривати відступ, щоб врятувати себе за плечима українців

— Командир дивізії разом із шефом штабу потайки втекли, покинувши дивізію без проводу напризволяще.

А якже ж було на ділі?

Наша дивізія боролася в боях, відомих під назвою „Битви під Бродами", в часі від 2 до 24 липня 1944 року, і найбільше втрат зазнала, пробиваючись з большевицького котла вночі з 21 на 22 липня вже під самим Золочевом, на території сіл Почапи, Білий Камінь і Княже.

У всіх тих боях я брав безпосередню участь як старшина, приділений до розвідочного відділу при штабі дивізії.

Подробиці, які я наведу нижче, не є схоплені з повітря або почуті від інших осіб, а оперті на власному спостереженні. Вони покажуть безпідставність спліток на тему розгрому нашої дивізії під Бродами.

Українські вояки, старшини і стрільці дивізії, перейшли систематичний і дуже інтенсивний вишкіл, що тривав майже 15 місяців.

Ще в січні і лютому 1944 р. було звільнено з дивізії до 40 старшин і 400 стрільців, що не відповідали вимогам, а то з причин слабої фізичної кондиції або недостатнього вишколу у військовому фаху.

Перед самим відходом дивізії на фронт з доручення Верховного Командування спеціяльна інспекція кілька днів переводила перегляд нашої дивізії. Відбулися полкові вправи. Комісія перевіряла докладно стан вишколу, боєздатність українських вояків, їхню фізичну витривалість і спорядження дивізії

На кінцевій збірці старшин, командир дивізії генерал Фрайтаґ, отримав привітання з приводу прекрасного стану дивізії і офіційну заяву, що боєздатність дивізії перевищує всі сподівання.

На цьому місці відзначу, що наша дивізія була вивінувана найновочаснішою під ту пору зброєю і спорядженням і в усіх німецьких збройних силах лише три дивізії стояли перед нашою.

За рішенням Німецького Верховного Командування східнього фронту наша дивізія мала зайняти відносно спокійний відтинок фронту в Галичині під Богородчанами. Ми мали змінити угорські війська, які там стояли.

З цією метою т. зв. „фор-командо" в складі 200 старшин, підстаршин і стрільців від'їхала з місця постою дивізії в Нойгамер, коло Бреславу, до Богородчан, а кількома днями пізніше дивізію в бойовому виряді посаджено до 96 ешеломів, також з призначенням до Богородчан.

Але не так склалося, як бажалося.

Большевики саме тоді почали великий наступ з метою захопити Галичину і перейти через Карпати до наддунайської низини.

Большевицький наступ в Галичині йшов двома клинами, спрямованими на здобуття важливого стратегічного вузла, який являло з себе місто Львів.

Одна кольона просувалась вздовж лінії Броди-Красне-Львів, а друга — Тернопіль-Золочів-Львів.

На здобуття Львова большевики кинули величезні маси війська, і вже в кінцевих днях червня проломили німецькі лінії під Бродами.

Німецьке командування того відтинку фронту змушене було кинути в утворену прірву всі свої, до речі не такі великі, резерви. Як наслідок цього, нашу дивізію було завернено з дороги до Богородчан і поспішно висаджено в Ожидові.

Уже другого липня перші відділи дивізії брали участь у боях під самими Бродами.

Від того дня, день за днем, крок за кроком, у завзятих боях Українська Дивізія відступала в повному ладі і в половині липня разом із чотирма німецькими дивізіями опинилася в районі Олеська, Підлисся, і Підгірець.

Стан нашої дивізії виносив тоді 18.000 вояків. Старшин українців було до 150. Решта старшин були німці.

Уже тоді було очевидним, що ввесь XIII корпус опинився в большевицькому кітлі. Але нам на допомогу начебто йшла танкова мала бригада, що мала помогти нам пробитися в напрямі Золочів-Перемишляни.

Вже наступного дня ми були цілковито оточені большевицьким військом.

Почалося пекло. Три дні і три ночі безнастанного бою. Вояки падали з безсоння й утоми. Це був справжній чотирикутник смерти. Понад тисячу большевицьких літаків із летовищ в Одесі, Вапнярці і Вінниці безупинно бомбили і обстрілювали з кулеметів наші перші лінії, наші табори, польові склади з боєприпасами і санітарні пункти.

Крім авіяції, большевики мали пригноблюючу перевагу в артилерії і танках. Особливо далися нам в знаки їхні „Катюші".

Нарешті забракло нам набоїв. Де-не-де відзивалася ще наша артилерія. З перших ліній щодалі частіше чулося крик розпуки: „Фауст патроне фор", але їх уже в нас не було.

Кільканадцять німецьких літаків кількома наворотами скинули нам на парашутах трохи гарматних набоїв і бензини для танків, але того було замало.

В тих днях на відтинку нашої дивізії ми збили 9 ворожих літаків.

Зрештою, большевики здушили нас на території щось до 10—12 квадратових кілометрів.

Не було змоги втриматися.

Вночі з 21 на 22 липня недобитки XIII корпусу, а в тому числі і нашої дивізії, не чекаючи на обіцяну підмогу, стали пробиватися на захід.

У селі Підлисся, на великій толоці, стали формуватися пробоєві загони по якихось 300-500 чоловіка кожен, і щокілька хвилин загін за загоном рушали в напрямі на (Почапи) Княже.

Близько півночі рушили вперед 1 недобитки нашої дивізії.

Внаслідок цього з нашої дивізії встигло пробитися до 2. тисяч стрільців і найбільше до двадцятьох українських старшин.

Німецькі дивізії мали так само величезні втрати. В тому ж прориві загинув командир корпусу і двох командирів німецьких дивізій.

У тих обставинах наслідки трьохтижневих боїв мусили бути такими, а не інакшими, якщо взяти під увагу, що проти нас — чотирьох німецьких і однієї української дивізії — стояло рівно 20 чинних і 10 запасних большевицьких дивізій з величезною перевагою в авіяції, артилерії і танках. На нашому боці авіяції майже не було.

Як ми добилися до лінії Гологорів, то стрінули перші танки з обіцяної нам підмоги. Багато вона нам уже не допомогла бо ми вже тоді остаточно вибилися з ворожого кітла.

Та моторизована бриґада поїхала ще кілька кілометрів наперед і протягом кількох годин стримувала большевиків, що наступали нам на п'яти. Згодом, вистрілявши свій невеликий запас артилерійських набоїв, вона завернула назад, а що не мала й бензини, то вояки висадили в повітря свої танки спеціяльними мінами й далі відступали вже разом із нами піхотою.

Недобитків нашої дивізії було спрямовано на Ходорів-Стрий-Сколе-Будапешт-Відень, знову до кадри, в Нойгамер.

У кадрі нам, недобиткам, весело не було. Українці похилили голови, жаль стискав серця за загинулою дивізією, за впалими товаришами зброї. Крім того, ми не знали, що діялося з рідними в Україні.

* * *

До загибелі нашої дивізії під Бродами спричинилися випадкові обставини і події, на які ані німці, ані ми, українці, не мали впливу.

В зв'язку з питанням про українську дивізію „Галичина" хочу порушити ще одну справу.

Мене і товаришів зброї, прикро вражає дивна постава українського громадянства так до самого факту існування дивізії, як і оцінки її значення в історії української нації.

При всякій нагоді згадується в нас і про УСС, і про Галицьку армію 1918—19 рр., і про героїв Крут і Базару, і про нашу підпільну УПА. На тім і кінець. Про українську дивізію „Галичина", яка так по-геройському билася з большевиками і вояки якої

покотом клали голови в обороні рідної землі, ніхто ані чичирк.

Цілком так, як у поважаній родині не згадується про сина, що зійшов на манівці.

Щось воно не в порядку.

Організатори нашої дивізії поставили її на ноги не на те, щоби вислуговуватися німцям, а з метою боронити рідну землю перед грядущою большевицькою навалою. По-друге, щоб під кінець другої світової війни не повторилися сумні події з часів першої світової війни, коли то кінець війни застав нас лише з невеликим загоном УСС.

У війні з Польщею не було ані часу, ані відповідних кадрів, щоби зорганізувати велику галицьку армію.

Кінець кінцем невеликий корпус Галлера перехилив тоді таці терезів перемоги на нашу некористь.

А саме українська дивізія „Галичина" і майбутні, дальші наші дивізії мали стати зав'язком великої Української Армії, яка була б у стані ставити опір ворогам, які б вони не були, і вибороти самостійну Соборну Україну.

Чи може українське громадянство, вірне засаді „Куди вітер віє", вважає за непристойне проти переможних англо-саксів признаватися до існування української дивізії, що була постала при допомозі німців?

Зайвий страх, бо вже політичні військові чинники в Америці й Канаді, по п'ятирічній надумі, переконались, що наша дивізія не була німецьким наймитом, але свідомою своєї мети збройною українською частиною, яка воювала для української справи.

Ще одна заввага. Якби не факт Укаїнської Дивізії, то перед большевицьким потопом не врятувалася б і жменька нашої теперішньої політичної еміграції. Бо коли большевицькі орди заливали Галичину, то на захід утікали всі свідомі українці, і старі, і молоді, і жінки, і діти. Німці пустили їх до своїх меж не з почуття гуманности, але лише завдяки фактови існування нашої дивізії. Всі ті втікачі легітимувалися, як родичі і свояки українських добровольців з дивізії „Галичина", і як таких їх німці прийняли, хоч у той же час ті тисячі втікачів були для них непотрібним балястом.

Українське громадянство, це вже найвища пора признатися і дати справедливу оцінку тій правді, що українська дивізія „Галичина" добре прислужилася для української справи.

Д-р Олекса Горбач
хор. 1 УД

Майор Микола Палієнко

Однією з нелегких проблем, що виринули були при творенні 1. УД, була справа поповнювання її старшинського складу у перших початках. Бойовій Управі приходилося просто індивідуально вишукувати стройових старшин-українців із УГА, АУНР, ЧА, кол. польської (з таборів полонених) та врешті з німецької армії. До найвартісніших „надбань" 1. УД зі старшинського корпусу кол. АУНР належав майор М. Палієнко. Хто із старшин-артилеристів не пам'ятає цієї по-батьківськи добрячої постаті, що водночас синтезувала в собі всі прикмети вояка й старшини? Формально вишкільний старшина 1-ої чоти, фактично духовий провідник вишколу підстаршин-артилеристів 1. УД у Пожічі б. Бенешова, командир батареї у бойовій групі 1. УД на Любачівщині, врешті командир важкого арт. дивізіону у битві під Бродами, де й пропав без вісті.

Нелегке було становище укр. старшини у 1. УД та ще такого, що свій бойовий стаж проходив не в німецько-„пруській" армії. З конвенансами німецького старшинського корпусу йому приходилося звичайно зазнайомлюватися під зарозуміло-глумливі погляди співколег-німців, відкомандованих до 1. УД.

Якщо майор М. Палієнко здобув собі, не зважаючи на ті обставини, відразу респект серед німецького персоналу 1. УД, то воно свідчить про ті його справді вояцькі прикмети й поставу, що їх мусіли пошанувати й призирливі чужинці. Не була це одна тільки вояцька „цакіґкайт", що характеризувала його, серця своїх земляків здобував він незвичайною гуманністю. У пам'яті своїх учнів-артилеристів він залишиться завжди чудовим педагогом і знавцем вояцької душі. Зі споминою про підстаршинський артилерійський вишкіл завжди зв'язана згадка про привітливе, завжди усміхнене обличчя майора Палієнка. Треба було бачити, з яким одушевленням передавав він майбутнім адептам артилерійського мистецтва таємниці керування вогнем батареї. Ніколи не вважав, що надто багато часу було проведено при навчанні. Був завзятим прихильником старої девізи: „Більше поту в школі, менше крови в полі!" Перед очі ставив приклади майстерної справности укр. артилерії у Визвольних Змаганнях, щоб „майбутні старшини" (це були чоти, складені із самих студентів) не плямували доброї слави укр. артилерії. І треба признати, що цьому артилеристові з замилування вдалося перелити свій ентузіязм для цієї шляхетної зброї й у своїх вихованців. Ба й не тільки ентузіязм: на старшинському курсі арт. школи в Бенешові укр. група як цілість брала перше місце серед співтоваришів-німців. Пригадуючи у 7-мі роковини битви під Бродами, де майор М. Палієнко згинув, хоч декілька скупих життєписних дат, хочемо бодай у скромній мірі причинитися для зафіксування пам'яті про цього старшину-лицаря типу тих, що стають зразками для наслідування другим.

М. Палієнко народився 30. 8. 1896 у Сквирі на Київщині. Середню освіту здобув у відомій „Колегії П. Галагана" у Києві, яку покінчив у 1914 р. Тоді ж поступив на фізично-матем. факультет київського університету. 1. 11. 1915 поступив юнкром у Миколаївську арт. школу, звідки 1. 4. 1916 у ранзі хорунжого виїхав на фронт. 10. 12. 1918 р. зголосився до служби у Дніпровській Бригаді АУНР (перейменованій згодом в Окремий Кінно-Гірний Арт. Дивізіон під комадою полк. Алмазова). У Дивізіоні виконував різні функції: першого старшини, к-ра батареї, культ.-освіт. референта Дивізіону. Враз із цією частиною брав участь у всіх боях за вийнятком кількамісячної перерви на поч. 1920 року, коли й йому прийшлося відхворіти плямистий тиф. 29. 12. 1919 р. був підвищений до ступеня сотника.

Влітку 1922 р. звільнений із табору інтернованих у Каліші переїздить на Чехію до Подєбрад, де в 1927 р. кінчає студії в Укр. Госп. Академії як інженер-хемік. В 1928 р. вступає як контрактовий старшина на службу до польської армії. В рр. 1932—1934 закінчує тут „Вищу Військову Школу" у Варшаві та в 1938 р. підвищується до ступеня майора. У польсько-німецькій війні 1939 р. бере участь як к-р дивізіону. У рр. 1940—1943 працює інженером у цукроварні. В липні 1943 зголошується до 1. УД й після перевишколу в Бенешові залишається вишкільним старшиною на курсі підстаршин-артилеристів у Пожічі. Зимою 1944 р. бере участь як к-р батареї у бойовій групі 1. УД проти червоних партизан на Любачівщині. З березня проходить тримісячний курс командирів дивізіонів в Амстердамі і згодом як к-р 4-го (важкого) дивізіону 1. УД від'їжджає під Броди. І досі невідомі ближче обставини, серед яких він згинув.

Хочемо вірити, що цих наших декілька рядків спонукає тих, кому ближче відомі обставини й його смерть під Бродами, забрати слово й причинитися для кращого збереження пам'яті про нього не тільки серед кол. дирізійників.

Д-р Любомир Ортинський
пор. 1УД

Вилім з брідського кітла

(уривок із споминів)

„Там за горбком польове авто. Зникай звідси, бо під'їзджають большевицькі танки. Може ще застанеш головний перев'язочний пункт в Олеську", — говорив, стискаючи на прощання руку, хор. Чучкевич, сотенний протитанкової сотні 29. полка. Він знову переглядав далековидом передпілля і видавав накази своїм гармашам, що з двома протитанковими гарматками становили одиноку запору большевицьким танкам на дорозі коло Загірець. Большевики від світанку старалися прорватися на Олесько, але, як дотепер, без успіхів. Свідчили про це нерухомі, перевернені в рові два большевицькі танки.

Зараз знову під'їзджали два Т 34 й протитанкові гарматки приготовлялися їх прийняти.

Пращаюся з воєнним звітодавцем М. Л-им, що поміг мені після мого поранення зійти зі становищ, й з трудом всідаю в польове авто, що саме під'їхало. Їдемо головною шосою в напрямі на Олесько. Пражить липневе сонце, млоїть повітря, насичене солодкавим запахом спаленого людського тіла й надпсованих-розгнилих, набряклих кінських туловищ по придорожніх ровах. Вздовж дороги сліди відступу. Поперевертані вози, порозкидані порожні амуніційні скрині, пасуться в збіжжях безпанські коні, деякі ще в упряжі.

В Олеську тихо. Тільки тут і там проходять вояки. Питаю за головним перев'язочним пунктом. — Перед годиною перенісся до Підлисся, — інформує санітар, що залишився спрямовувати ранених і просить взяти раненого в черево стрільця з 7/29. З трудом вдається вкласти важко пораненого на задньому сидженні й помалу їдемо до Підлисся. В половині дороги зустрічаємо розтягнену гусаком обабіч дороги німецьку сотню, щ йде в напрямі Загірець, цебто до фронту.

На зарослих, давно вже немитих обличчях і в червоних від непроспаних ночей очах — виснаження й байдужність. Їм теж припало те саме завдання, що й куреням нашої дивізії: якнайдовше тримати північний фронт, т. зв. брідського кітла, щоб таким чином уможливити рештам XIII. Корпусу прорватися на південь. Незавидна доля арієргардних відділів... З ліса, яких 1000 м. від шоси, відзивається звільна большевицький скоростріл, т. зв. „максим". По полі розриваються гарматні стрільна, фонтанною летять вгору стовпи землі, в повітрі свистять тисячі залізних відламків стрілен.

Приспішуємо їзду. Стогне з болю ранений в черево, чую в моїй рані кожний камінь на дорозі, кожну ямку. З головної шоси з'їзджаємо на бічну дорогу в напрямі на Підлисся. Вже здалека видніє Маркіянова гора й залізний хрест на ній: Славна Біла Гора, святість Галицької Волости, місце рік-річних паломництв непроглядних мас українського люду, синів західньої вітки великого народу, вдячних своєму пробудителеві й співцеві національного відродження. Нині — німий свідок смерти тисячів вояцтва Першої Української Дивізії.

Вже видно столітні дуби, а перед ними, на широкім оболонні непроглядні ряди возів, авт, гармат. Між ними гуртами порозкидане військо. Так, це майже і все, що осталося з XIII. Армійського Корпусу, а втім і рештки І. Української Дивізії. Головно її важка зброя, протилетунська артилерія, постачання. Замкнені на цім малім клаптику землі ворожим перстенем, що з кожною годиною стає все вужчий, їхній зір звернений на південь, звідкіля чекають помочі, де вихід на волю, до життя.

НА ГОЛОВНОМУ ПЕРЕВ'ЯЗОЧНОМУ ПУНКТІ

Польовий жандарм спрямовує кудою їхати до головного перев'язочного пункту. Велика сільська хата, може школа, може громадський дім, перед нею велика яма метрів чотири на п'ять, а в ній вояцькі мертві тіла. Так, як постигла їх смерть в уніформі, так теж і складені. Над відкритою могилою, в уніформі й епітрахилі, читає німецький священик молитву, а санітарі помалу засипають могилу. „Ці вже мають спокій, а що ще чекає нас?" — говорить півголосом до себе мій сусід, німецький старшина, важко ранений в руку, з закривавленим обличчям, перев'язаним брудною ганчіркою. За чергою підходять чи підносять ранених до двох лікарів-операторів. Тільки важко ранені, а такими уважають тут поранених в голову, черево й легені, йдуть поза чергою. На двох операційних польових столах, майже на очах черги, відбуваються найскладніші операції ока, ампутації ніг і рук. Тих, що не видержують під ножем, несуть до недалекої ями, вже свіжої. Там теж черга, та тільки менша. Скінчили засипати одну яму, вже копають нову. Укладають тіла, священник поступається кілька кроків, знову відчитує молитву, знову закривають могилу...

Зарослі, виснажені обличчя хірургів. Щоб зберегти притомність духа і не впасти від виснаження, щораз підкріплюються коняком і чорною кавою. Вже ледви стоять на ногах, а черга все більшає. Хто з ранених ще може й має що, курить або попиває з польової пляшки. Тільки поранених у черево пильнують, щоб не пили. Зойки й стогони тут звичайна річ, ніхто на них навіть уваги не звертає. Кричить занадто голосно, — ін'єкція морфіюму й вже стих.

За параваном кінчить хірург якусь складну операцію, санітар каже, що операція ока. Після цього на чергу приходжу я. Оглянув ногу, похитав головою — „зараз годі оперувати, до лазарету.

Свіжо перев'язаного несуть до кімнати поруч, а тому, що вона переповнена, переносять до сусідньої хати.

ВИ НАШІ?

Простора, чиста, з двома великими вікнами українська селянська хата. Прикрашені рушниками образи, оправлені в рямці родинні знімки, вирізьблений стилевий тризуб. В куті на залізному ліжку лежить з перев'язкою на голові й на обличчі старшина. Годі впізнати, хто це. Але є на лівому рамені „лев", значить з нашої Дивізії „Де Вас поцілило, хор. О.", чую захриплий голос раненого і впізнаю командира мойого 29 полка, полк. Дерна. Переповідаю останні вісті з фронту, хто вбитий, хто ранений, де зараз головна бойова лінія, згадую про шофера Самбора, що лежить зараз розчавлений в ярі, де останньо був полковий командний пункт.

Полковника ранило якої півгодини переді мною. Відламок гранати попав у щоку й йому важко говорити. Клеяться очі, хоч спати не дає біль, палить спрага. Ледви чутно входить до кімнати літнього віку господиня. На пальцях скрадається до мого ліжка, дивиться на лівий рукав уніформи й несміло питає шепотом: Ви наші, пан?" Притакую головою.„Боже, Боже, стільки наших вже нині поховали, стільки ранених. Мій син теж пішов, стояв коло Кадлубиськ, може знали. Чи жиє ще моя дитина, а може вже в сирій землі?" — і дві великі сльози покотилися по шляхотному обличчі української селянки. „А може вам молока?" — і вже біжить принести. Вертається з горням теплого молока, п'ю жадібно до дна. „Дасть Бог якось то буде, все в Божих руках, витримав наш нарід стільки, ще й це перенесемо, а Україна таки буде", — каже усміхаючись селянка. — „Що вона каже?", — питає полковник; переповідаю — „хоробра жінка", — каже полковник, — „я вже її подивляю кілька годин, як вона помагає раненим, а яке інтелігентне в неї обличчя, годі повірити, що це селянка. Як маєте багато таких матерів-селянок, осягнете вашу ціль". Перемагає сон і я засинаю.

ДА БУДЕТ ВОЛЯ ТВОЯ...

Дзенькіт розбитих шиб, звук від близького розриву стрільна, здрігається в основах хата. Знову експльозія, отворами, що на місці розбитих шибок, вривається до кімнати дим. Летять відламки дерева, ревуть у прольоті над хатою літаки. Сухий, пронизливий тріск розривних стрілен бортових гарматок, знову детонація, клуби диму й пороху, і летять зі стін образи, трясеться в посадах ха-

Комунікати Головної Управи

Організаційний Реферат доводить до відома, що 25. червня 1951 р. відбулися збори колишніх вояків 1. УД-УНА — мешканців Мюнхену й околиці.

Збори були скликані Організаційним Рефератом Головної Управи і мали на меті реорганізацію існуючої клітини Братства й **створення Станиці Мюнхен.** Ця вимога була подиктована обставиною переселення до Мюнхену кількох десятків колишніх вояків 1. УД, що дотепер жили по різних таборах і були там членами станиць.

Потому, як Організаційний Референт Головної Управи доповів зборам цю справу, вив'язалась дискусія, що виказала наявну потребу заснування станиці й пожвавленої праці в ній. 93 учасники зборів одноголосно ухвалили заснувати станицю. З черги приступлено до вибору Управи станиці. Головою вибрано одноголосно д-ра Прокоповича, членами Управи вибрано: д-р Б. Левицький, Ф. Кордуба, В. Галушка, Я. Кульчицький. До Контрольної Комісії ввійшли: Я. Яримович, Л. Кузик, М. Цьолко.

Другою справою, над якою застановлялися збори, було **влаштування академії в річницю бою під Бродами.** Одноголосно рішено відзначити річницю й вибрано Діловий Комітет, що його очолив д-р Б. Левицький. Заплановано влаштувати академію в другій половині липня.

Станиця Братства в Зальцбургу надіслала звіт про свою діяльність за час від 1. січня до 31. травня 1951 р. Станиця в Зальцбургу об'єднує всіх колишніх вояків 1. УД, що живуть у цьому місті. В Інсбруку, Лінці й Ґраці діють відпоручники Братства.

Живу діяльність проявляє станиця Братства в таборі Кляйнкетц. На терені цього табору перебуває нині кілька десятків колишніх вояків 1. УД, які раніше мешкали в таборах Ульму і Ляйпгайму. Майже всі вони беруть активну участь в діяльності станиці. Очолює останню хор. Зенон Козак.

Кожного тижня збираються члени станиці на гутірки, на яких обговорюють справи Братства, статті, що появляються у „Вістях" та обмінюються думками щодо недавнього військового минулого й сучасного положення. На останній гутірці 28. червня темою дискусії було: „Проблема дисципліни в Українському війську". Пізно поза північ велась надзвичайно річева й цікава виміна думок.

Вітаючи цей, гідний наслідування, почин, кличемо інші станиці піти слідом станиці в Кляйнкетц і переводити в себе подібні дискусійні вечори.

Діловий Комітет по вшануванню річниці битви під Бродами повідомляє, що академія з нагоди цієї знаменної дати відбудеться в Мюнхені 29. липня (неділя) у вечірніх годинах у великій залі Wirtschaftsministerium München, Prinzregentenstraße 28.

Кличемо всіх колишніх вояків 1. УД, мешканців Мюнхену, й околиці, взяти масову участь у святі. Рівнож просимо все українське громадянство прийти на академію і в цей спосіб віддати честь поляглим воякам 1. УД.

ЛИПЕНЬ — МІСЯЦЬ ПЕРШОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДИВІЗІЇ

Головна Управа кличе всіх колишніх вояків Першої Української Дивізії повести в місяці липні посилену акцію за вступ в члени Братства, рівнож закликає всіх дивізійників приєднувати нових передплатників „Вістей", переводити збірки на „Видавничий фонд" Братства й заохочувати до надіслання матеріялів до публікації.

та... „О, Боже, хай вже кінчиться, ми пропали, ми не вийдемо звідсіля. Кінець". — Кричить полковник. Молюся, голосно повторяю такі звичні, а зараз такі цілющі і величні слова молитви „...да будет воля Твоя...". Котрі інші слова, які земські кличі і закляття в силі прошепотіти в годині смертельного жаху уста вояка? Його, тільки Його Святе Ім'я вимовляють в обличчі смерти тисячі і мільйони байдуже, вірні визнавці вони Його Євангелії, чи перед хвилиною зарозумілі безвірники.

Щасливий той, хто ввесь час носить Бога у своєму серці і все сміло і повний віри може звернутися до Його милосердя.

В САНІТАРНОМУ АВТІ

„Зараз рушає колона санітарних авт з важко раненими. На півдні, десь коло Золочева вдалося пробити прорив, прошу приготовитися до від'їзду", — зголошує санітарний підстаршина і додає: „Кажуть, що до Олеська прорвалися вже большевицькі танки". При допомозі санітарів виходимо перед хату, попрощавшись перед тим з господинею. Кидаю оком навкруги, де ще перед двома годинами стояла переповнена раненими хата, зараз велика яма-кратер, а довкруги звалища. Дотлівають рештки підліг, згребують до ями лопатами порозкидані експльозією навкруги куски вимішаного з болотом людського тіла. Тошнить від солодкавого запаху спаленого людського тіла. Чим скоріш сідаємо в санітарні авта. Два санітарні авта зсунулись в рів і затримують цілу колонну. Гуде літак, все розбігається, залишаються тільки ранені. Тим разом це тільки перегляд заподіяних знищень і підготовка до нового налету. Знову рушає колона. Так з 15 санітарних авт, а в кожному двічі стільки ранених, скільки місця. Для полковника і для мене немає прічі і ми тиснемося в кутку авта. Третій, ранений в рам'я сотник вермахту, теж без прічі дотримує нам товариства. Щораз сковзаються гумові автошини і авто опиняється в рові. Стогони ранених, немило дхне від давно неперев'язуваних ран. Трьох важко ранених в черево лежать на долішніх прічах. Один з них молодий не більше 19 років стрілець безугавку просить води. Як немовля скиглить за крапелькою напитку, але ніхто йому не дає, бо це смерть для нього.

В гарячці маячить середнього віку підстаршина. Розмахує руками, щось викрикує і нагло впихає брудні пальці під перев'язку в рану. Стихає. Наглим рухом схоплює дев'ятнадцятилітній у сусіда пляшку і вже проковтує холодної води, ще заки встиглося йому вирвати пляшку з рук. І цей втихає, може й навіки.

Крізь вузькі шибки санітарного авта видно вздовж дороги військо, що відступає, вози, авта. Щораз зупиняється колона, десь впереді затарасована дорога і треба чекати поки не витягнуть авта, або як це не вдається, не зіпхають його в рів і не зроблять проїзду. Знова зупинка. Налет. Все розбігається і вмить остається на дорозі тільки санітарна колона з раненими. Десь здалека чути такий добре відомий проразливий тріск від бортового обстрілу. Постояли хвилину, вертаються з криївок шофери і їдемо. Ми в якомусь селі. Сотник дивиться на мапу і каже, що це Білий Камінь. Всі городи й доріжки повні возів, авт, війська. Слимаковою ходою просувається колона. Знову все розбігається. Рев літаків, що пролітають понад нашими автами, експльозії легких бомб, розривні стрільна. Перед нами горить поцілений у збірник бензини санітарний віз. Викарабкуємося з авта. Крик, божевільний крик ранених, що горять у санітарному возі. Знову вертаються літаки і знову розривні стрільна. Заповзаємо з полковником у глибоку придорожну протипанцерну яму, — по пояс в воді, але сховали голови. Ще раз й ще раз завертають літаки, ще два санітарні авта стоять в полум'ї. Горить хата, сполошені з переляку коні скачуть з возами, замотуються в упряж, знову кидаються, перевертають вози. Кругом стогони, кров, калюжі крови, а в них з повириваними від розривних стрілен глибокими ранами на тілі, конають вояки.

СПАСАЙСЯ, ХТО МОЖЕ...

І знову втихає на обрії. Вечоріє. Може вже більше не прилетять. Дотлівають вигорілі санітарні авта, а в них їхні жертви. Заки промостять дорогу мине година або й більше. При допомозі полковника й сотника волічусь до чола колони. Скупана в болоті ранена нога покищо не дуже й болить, тільки важко йти.

І знову все заворушилось. „Руські ззаду!" Стрімголов біжить усе вперед, на містку збилось три авта й не можуть проїхати. Використовуємо момент і ми вже в полевому возі.

(кінець в наступному числі)

Вшановуйте «День Бродів»

В попередньому числі „Вістей" вмістили ми заклик в справі влаштування „Дня Бродів". Тепер дозволяємо собі ще раз нагадати нашим товаришам про цю важливу справу.

Вже неодноразово ми чули в останньому часі з боку громадянства запевнення, що ціла українська громадськість без вийнятку признала вояків Дивізії повноправними українськими вояками, а бої нашої частини — рівновартістними з боями, що їх вели інші українські частини в боротьбі за українську державність.

Для нас не було це останнє ніколи сумнівним, починаючи з першої хвилини вступу до Дивізії, аж до теперішнього часу. Мали ми, однак, болючу нагоду нераз ствердити прикру байдужість а то й промовчування громадянством справи Дивізії Хочемо вірити, що це останнє було спричинене лише психозою післявоєнних „нюрнберзьких настроїв". Вони вже минули, і час показати прилюдно своє справжнє ставлення до Дивізії. Даймо українському громадянству цю шансу. Влаштовуймо „День Бродів" і запрошуймо на нього українських громадян! Хай довідаються, ЗА ЩО і ЯК боролись, гинули і вбивали ворогів вояки нашої дивізії під Бродами!

В „День Бродів" слід відправити Богослужби і панахиди за поляглих. Слід влаштувати академії з належною програмою. Треба розкольпортувати між приявними якнайбільше книжок „Броди" та примірників цього (Брідського) числа „Вістей".

Хай „День Бродів" ущільнить наш зв'зок з громадянством і допоможе спільно йому і нам вшанувати память поляглих нашої Дивізії.

Час вийти з катакомб! **л.**

Пожертви на „Видавничий Фонд" Братства 1. УД УНА.

США:

Осередок СУМА, Шікаго-Південь — 10 дол., Іван Олійник, Іван Пицко — по 5 дол., Богдан Белей, ген. П. Шандрук — по 3 дол., Степан Косовський, Лев Вандзура, Василь Між — по 2 дол., Борис Цурковський, Микола Бурда, Ілля Ярка — по 1 дол.

Англія:

Куниця Антін — 3/9 ш., Т. Рак — 6 п., А. Бугель — 2/6 ш., Д. Бойчук — 2/6 ш., М. Довган — 2/6 ш., Ю. Магур —2 ш., І. Сєнкович — 1/6 ш., П. Дацків — 1/6 ш., В. Мельничук — 1 ш.

Гурток ОбВУВБ в Лт. Аддінгтон за ініціятивою п. Могильницького зібрав на пресовий фонд „Вістей" 2/17/0 ф.

Всім жертводавцям і ініціяторам збірок та збірщикам складає Головна Управа Братства кол. Вояків 1. УД свою найщирішу подяку за їхню жертвенність і добру волю допомагати в видавничій діяльності Братства.

КОЖНИЙ КОЛ. ВОЯК 1 УД — ЧЛЕНОМ БРАТСТВА!

Вже вийшла Книжка «Броди»

Завдяки допомозі Їх Високопреосвященства Єпископа Кир Івана та жертвенності наших друзів у всіх частинах світу, а головно в Англії та США після місяців наполегливої праці, перша книжкова публікація про 1. УД п. н. „Броди", побачила денне світло.

Завдання Головної Управи Братства, себто видання книжки сповнене. Тепер черга на вас, Друзі, і слово та діло за Вами! **Нашим** обов'язком було видати цю книжку, першу із серії видань про нашу дивізію. **Вашим** завданням буде зробити так, щоб весь наклад цієї книжки розійшовся. Ні один примірник її не сміє покриватись пліснявою на книгарських полицях і не знайти шляху до рук читача.

Українська громадськість повинна знати правду про Дивізію! Вашим обов'язком є — дати їй цю книжку в руки.

Книга „Броди" це лиш початок нашої видавничої діяльности. Але до цього треба трьох річей: грошей, грошей і... грошей. Їх повинні ми придбати при розпродажі нашої книжки. Тому хай стане гаслом: кожний дивізійник — кольпортером „Бродів"! Звертайтесь до наших представників (їх адреси знайдете на останній сторінці „Вістей"), поширюйте „Броди", кольпортуйте їх між „цивілями", продавайте їх в домівках товариств, на публічних сходинах, спортових змаганнях, забавах; не забудьте про кольпортажу книжки, коли влаштовуватимете „День Бродів" в липні.

Кожний українець повинен прочитати „Броди"!

Якщо бажаєте, щоб „Вісті" появлялися й далі та збільшили свій об'єм, ставайте їхніми передплатниками та кольпортерами, проводіть збірки на „Видавничий Фонд" Братства, розповсюджуйте свою газету поміж знайомими й друзями — кол. вояками 1 УД.

Від Адміністрації

Для інформації наших шановних читачів подаємо ще раз, що з числа 4 за квітень 1951 р. установлено продажну ціну на „Вісті".

Ціна „Вістей" становить:

	поодиноке число	річно
Австралія	4 п.	4 шил.
Англія	3 п.	3 шил.
Канада	10 ц.	1,20 дол.
Німеччина	0,20 нм	2,40 нм.
США	10 ц.	1,20 дол.

В інших европейських країнах рівновартість 0,20 НМ, в заокеанських рівновартість 10 ам. центів.

Передплату просимо висилати на адреси представників „Братства":

1) **Австралія:** Д-р Г. Лучаковський, Mgr. Centre Bl. Ca 9/5, Bathurst, NSW, Australia.

2) **Австрія:** В. Яворський, Salzburg, Lehenerkaserne. Austria.

3) **Англія:** Е. Гарасимчук, 49 Linden Gardens, London W. 2., Great Britain.

4) **Арґентіна:** д-р М. Малецький, Cos. Corr. 17 Durzaco, Prov. Buenos Aires, Argentina.

5) **Бельгія:** Р. Герасимович, 9 rue des Brasseurs, Louvain, Belgique.

6) **Еспанія:** Т. Барабаш, Donoso Cortes 63, Madrid, Espana.

7) **Канада:** В. Гриньох, 76 Dewson St., Toronto, Ont., Canada.

8) **Німеччина:** Е Шипайло, München 2, Dachauerstr. 9/II, Germany.

9) **США:** О. Городиський, 1358 N., Campbell Ave., Chicago 22, Ill., USA.

Закликаємо наших друзів, які живуть по більших скупищах кол. дивізійників, зголошуватися на кольпортерів „Вістей", подаючи при тому кількість примірників, які могли б розпродати в своєму осередку. Кольпортерам дається 20% опусту від продажної ціни „Вістей". Кольпортери провадять розчислення що місяця з представниками Братства на їхньому терені.

Всі замовлення на „Вісті" просимо висилати на вищеподані адреси.

Евген Шипайло, München 2, Dachauerstr. 9/II, Germany.

Кожний українець повинен прочитати першу книжку про Першу Українську Дивізію

„БРОДИ"

збірник статтей і нарисів

за редакцією Олега Лисяка

«Броди» це збірна праця кільканадцяти авторів – визначних політиків і військовиків та старшин і вояків 1 УД УНА.

Видання Братства кол. Вояків Першої Української Дивізії

Замовляти у представників «Братства»

Ціна: в США і Канаді 2 дол., в Англії 5 шил., в Німеччині 3 нм., в інших країнах рівновартість 3 нм.